

Pražská vysoká škola psychosociálních studií, s.r.o.

Naplňování potřeb dětí v pěstounské péči

Alice Kunešová

Bakalářská práce

Studijní program: Sociální politika a sociální práce

Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Hejnová, Ph.D.

Praha 2022

Prague College of Psychosocial Studies

Meetings the needs of children in foster care

Alice Kunešová

Bachelor thesis

Study program: Social policy and social work

The Bachelor Thesis Work Supervisor: Mgr. Kateřina Hejnová, PhD.

Prague 2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Naplnění potřeb dětí v pěstounské péči“ zpracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů. Prohlašuji, že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 19. dubna 2022

.....

Alice Kunešová

Poděkování

Ráda bych poděkovala své vedoucí práce Mgr. Kateřině Hejnové, Ph.D. za její trpělivost, inspiraci a komentáře. Děkuji své rodině za jejich trpělivost a podporu. Dále děkuji mladým dospělým, kteří souhlasili s účastí ve výzkumu a za jejich otevřenost a sdílnosti v průběhu rozhovorů.

Anotace:

Název práce: Naplňování potřeb dětí v pěstounské péči.

Tato bakalářská práce se zabývá mladými dospělými, kteří vyrostli v pěstounské péči a měli doprovázející organizaci. Cílem práce je odpovědět na otázku: "Jak doprovázející organizace naplňovala potřeby dětí v pěstounské péči?" Práce je rozdělena do dvou částí. Teoretická část se zabývá základními pojmy, jako je pěstoun, pěstounská péče, doprovázející organizace, klíčový pracovník. Popisuje také proces zprostředkování, pojem pěstounská péče na přechodnou dobu, dávky pěstounské péče, doprovázející organizace a dohody o výkonu pěstounské péče. Práce zmiňuje i specifika dětí v pěstounské péči, metody práce s dítětem a zjišťování potřeb dětí a jejich vyhodnocování. Metodologická část popisuje výzkumný vzorek respondentů, výběr výzkumného vzorku, metodu zpracování, etiku výzkumu, analýzu dat a interpretaci dat získaných z rozhovorů s mladými dospělými. Pro mladé dospělé, kteří vyrostli v pěstounské péči a měli doprovázející organizaci, byly důležité potřeby, které klíčový pracovník naplňoval vztahem, bezpečím, vzájemným respektem důvěrou a podporou. Respondenti hovořili také o důležitosti komunikace s klíčovým pracovníkem. Naopak potřebu, kterou klíčový pracovník naplňovat v rámci svých kompetencí je fyziologická potřeba. S mladými dospělými byly vedeny polostrukturované rozhovory. Na konci práce jsou uvedena doporučení pro praxi.

Klíčová slova: pěstounská péče, sociální pracovník, klíčový pracovník, mladý dospělí, potřeby dětí.

Abstract:

Bachelor thesis: Meeting the needs of children in foster care.

The bachelor thesis deals with young adults who grew up in foster care and had accompanying organizations. The aim of the thesis is to answer the question "How the accompanying organization met the needs of children in foster care". The work is divided into two parts. The theoretical part deals with basic concepts such as foster care, accompanying organizations, key worker. It also describes the process of mediation, the concept of foster care for a transitional period, foster care benefits, accompanying organizations and the agreement on the performance of foster care. The work also mentions the specifics of children in foster care, methods of working with children and identifying the needs of children and their evaluation. The methodological part describes the research sample of respondents, the selection of the research sample and the method of processing and ethics of research. The next chapter is data analysis and research results, where data from interviews with young adults are analyzed. For young adults who grew up in foster care and had an accompanying organization, the needs that the key worker met through relationship, safety, mutual respect, trust and support were important. Respondent also talked about the importance of communication with a key employee. On the contrary, the need that a key worker fulfills within his competencies is a psychological need. Semi-structured interviews were conducted with young adults. Recommendations for practice are given at the end of the work.

Key words: foster care, social worker, worker in accompanying organization, young adult, needs of children.

Obsah

Obsah.....	3
Úvod.....	1
1 Pěstounská péče v systému náhradní rodinné péče.....	2
1.1 Náhradní rodinná péče.....	2
1.2 Pěstounská péče dlouhodobá.....	4
1.3 Příbuzenská pěstounská péče.....	4
1.4 Pěstounská péče na přechodnou dobu.....	5
1.5 Dávky pěstounské péče.....	6
1.6 Proces zprostředkování.....	7
2 Potřeby dětí v pěstounské péči.....	9
2.1 Citová vazba.....	9
2.2 Zjišťování potřeb dítěte.....	10
2.3 Potřeby podle Matějčka a Langmeiera.....	12
2.4 Potřeby dle Maslowa.....	14
2.5 Potřeby podle Pessa Boyden Systém psychomotor (PBSP).....	15
2.6 Specifika dětí v pěstounské péči.....	16
2.7 Metody práce s dítětem.....	19
3 Doprovázející organizace a doprovázení.....	22
3.1 Doprovázející organizace.....	22
3.2 Dohoda o výkonu pěstounské péče.....	23
3.3 Služby nabízené doprovázející organizací.....	26
3.4 Klíčový pracovník a jeho role.....	28
3.5 Společná práce klíčového pracovníka a dítěte.....	29
4 Metodologie.....	31
4.1 Výzkumné šetření.....	31

4.2	Výzkumné otázky	31
4.3	Výzkumný vzorek a jeho výběr	32
4.4	Metoda sběru dat.....	33
4.5	Etika výzkumu	34
4.6	Analýza dat.....	35
4.6.1	Jak klíčový pracovník mohl naplňovat fyziologické potřeby respondentů?	35
4.6.2	Bezpečí mezi klíčovým pracovníkem a respondenty (struktura, dochvilnost, řád).....	36
4.6.3	Vztahy v kontextu pěstounské péče (sounáležitost, potřeba lásky)	37
4.6.4	Respekt mezi klíčovým pracovníkem a respondenty (uznání, sebeúcta)	39
4.6.5	Podpora od klíčového pracovníka (sebeaktualizace).....	40
4.6.6	Důvěra mezi klíčovým pracovníkem a respondenty	41
4.6.7	Komunikace mezi klíčovým pracovníkem a respondenty	44
4.7	Shrnutí a doporučení pro praxi	45
	Závěr.....	47
	Zdroje	49
	Bibliografické údaje	52
	Příloha 1	53
	Příloha 2.....	54
	Příloha 3.....	55

Úvod

Téma bakalářské práce „Naplnění potřeb dětí v pěstounské péči“ je věnována doprovázejícím organizacím a jejím dospělým klientům. Na rozdíl od mnoha publikovaných prací popisujících doprovázející organizaci a pěstounskou péči se tato práce věnuje potřebám mladých dospělých, kteří prošli pěstounskou péčí a měli doprovázející organizaci. Status doprovázející organizace byl prvně uveden v novele zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí v roce 2013.

Teoretická část této práce zmiňuje status pěstounské péče, dávky pěstounské péče, práva a povinnosti pěstounů. Práce v další kapitole uvádí specifika dětí v náhradní rodinné péči, potřeby dětí z různých hledisek a situací a metody práce s dětmi i s celým rodinným systémem, tak jak uvádí odborná literatura. V poslední části práce popisuje, doprovázející organizaci, osobu klíčového pracovníka a úkoly, jaké má v systému péče o ohrožené děti sociální pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí a jakou klíčový pracovník.

K získání dat byl zvolen kvalitativní výzkum a použita metoda polostrukturovaného rozhovoru s pěti respondenty. K získání dat byli osloveni mladí dospělí mezi 18 a 20 lety. Podle Maslowovy pyramidy potřeb byly sestaveny dílčí výzkumné otázky na jejich potřeby a na proces, jak je doprovázející organizace naplňovala, nebo mohla naplňovat. Z dílčích výzkumných otázek byly vytvořeny tazatelské otázky, které byly pro respondenty srozumitelnější.

1 Pěstounská péče v systému náhradní rodinné péče

Tato kapitola obsahuje představení náhradní rodinné péče jako celku, formy pěstounské péče, vymezení slova pěstoun, proces zprostředkování a dávky pěstounské péče.

1.1 Náhradní rodinná péče

Náhradní rodinná péče může mít tyto formy péče: péči jiné osoby, péči osvojitele, pěstounskou péči, péči poručníka, pěstounskou péči na přechodnou dobu. Podrobněji tyto formy péče vysvětlím v dalším textu.

Náhradní rodinná péče je upravena zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Jeho novela vstoupila v platnost 1. ledna 2022. Jsou zde změny, např. v systému dávek pěstounské péče pro příbuzenské pěstouny nebo výše příspěvku pro doprovázející organizaci.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí stanoví, jak probíhá zprostředkování náhradní rodinné péče, specifikuje dávky pěstounské péče a jsou zde uvedeny práva a povinnosti pěstounů, podmínky ukončení pěstounské péče a náležitosti dohod o výkonu pěstounské péče. Pěstounská péče vzniká a zaniká rozhodnutím soudu. Dítě může být svěřeno do péče fyzické osoby nebo do společné péče manželů. Pěstounská péče končí zletilostí dítěte nebo plným nabytím svéprávnosti (Zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999).

Žadatelem o pěstounskou péči se může stát zletilý bezúhonný občan či manželský pár, který projde úspěšně procesem zprostředkování náhradní rodinné péče. Garantem pěstounské péče je Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV), které vykonává řídicí funkci pomoci orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Dále pak orgány sociálně-právní ochrany dětí a krajské úřady. Ostatní služby zajišťují neziskové organizace (Matoušek, 2013).

Pokud je situace v rodině natolik závažná, že dítě musí z biologické rodiny odejít, vždy by se měly hledat formy náhradní rodinné péče, ideálně z blízkého okolí

dítěte. V případě, že je dítě odebíráno okamžitě a v rámci rodiny ani komunity nepřipadá v úvahu příbuzenská pěstounská péče ani pěstounská péče na přechodnou dobu, tak se zpravidla umísťuje do zařízení vyžadující okamžitou pomoc (ZDVOP). „*Krajní možností je pak umístění do ústavní péče.*“ (Bubleová a kol., 2018, s. 6). Mezi ústavní péči se řadí i „*kojenecké ústavy, dětské domovy, dětské domovy se školou, výchovné ústavy, domovy se zdravotním postižením*“ (Bubleová, Vránová, Vávrová, Frantíková, 2011, s. 37).

Péči o dítě by se po jeho narození měli věnovat oba rodiče. „*Uspokojují jeho základní bio-psycho-sociální potřeby, milují, ho, opatrují a hýčkají*“ (Bubleová a kol., 2011, s. 8). Někdy se stane, že se rodiče nejsou schopni se z různých důvodů starat. Těmito příčinami mohou být „*nemoc, lhostejnost, pohodlí, neschopnost, neuspořádaný život, pobyt v nápravném zařízení, psychické poruchy apod*“ (Bubleová, 2011, s. 9). Roli vychovatele tedy v této situaci musí převzít „*náhradní výchovná péče*“ (Bubleová a kol., 2011, s. 9).

V České republice v rámci péče o ohrožené děti máme tyto formy pěstounské péče:

- dlouhodobou pěstounskou péči (patří sem příbuzenská pěstounská péče a péče poručníka), a
- pěstounská péče na přechodnou dobu.

Pěstoun, je osoba, která osobně pečuje o dítě, je za ně odpovědná. Při formě pěstounské péče rodiče neztrácejí rodičovskou odpovědnost, to znamená, že rodičům zůstávají práva a povinnosti, které k dítěti mají. Pěstoun má práva a povinnosti, které stanoví novela zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí. Ale například vyřízení cestovního pasu musí podepsat zákonný zástupce, pokud není zákonný zástupce v dosahu, pěstoun musí požádat o vydání tohoto dokladu soud. Pěstoun dostává dávky pěstounské péče, které stanoví zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí. Další formou pěstounské péče je péče poručenská. Tuto formu ustanovuje soud pro dítě, jehož rodiče byli zbaveni

rodičovských práv, nebo zemřeli. Poručníkem může být také osoba nepečující, např. sociální pracovník příslušného oddělení sociálně-právního ochrany dítěte (OSPOD) (Bubleová a kol., 2018).

1.2 Pěstounská péče dlouhodobá

Do pěstounské péče dlouhodobé jsou umisťovány děti, o které se rodiče nemohou nebo neumějí starat. Dle Matějčka (2002, s. 20) se jedná o „*takzvané sociálně osiřelé děti*“. *Tyto děti se dostávají do nových rodin z porodnic, kojeneckých ústavů a dalších zařízení. Do pěstounských rodin se také dostávají z biologických rodin, kde nemohou být vychovávány*. (Matějček, 2002, s. 21). „*Jsou to děti, které mají stejné potřeby jako všechny ostatní děti, tj. právo na lásku, bezpečí, výchovu a vzdělání, na zdravotní a sociální péči a mnoho dalších potřeb, které ovlivňují jejich psychosociální vývoj*“ (tamtéž).

Tato forma péče by měla být dočasná, soud ji může stanovit na dobu určitou, nebo neurčitou. Na dobu určitou se stanovuje, pokud si rodič potřebuje upravit poměry a je jasné, jak dlouho bude úprava poměrů trvat. Často však dítě v pěstounské péči dlouhodobé zůstává až do zletilosti. (Bubleová a kol., 2018).

1.3 Příbuzenská pěstounská péče

Pokud si žádá o svěření dítěte do péče příbuzný, podává si žádost přímo na soud. Soud si může vyžádat od různých institucí zprávy o poměrech dítěte a příbuzného. Příbuzní dítěte neprocházejí procesem zprostředkování, kterým musí projít dlouhodobý pěstouni. U tohoto druhu péče se také může stát, že příbuzní se musí rozhodnout velmi rychle, pokud je odebrání dítěte z rodiny na předběžné opatření (do 24 hodin). V tomto případě přebírají dítě bez jakékoliv přípravy a „*život se jim náhle a hluboce změní*“ (J&T, 2014).

V této formě péče vyrůstá nejvíce dětí v České republice. Ať už je to u prarodičů, sourozenců, tet, strýců nebo i jiných příbuzných. Výhodou příbuzenské pěstounské péče pro dítě je, že přesun z biologické rodiny do pěstounské péče nastává v rámci rodiny, kterou většinou zná, a dítě se rychleji na nového pečovatele

naváže. Nevýhodou samozřejmě může být dřívější selhání při výchově rodiče dítěte a opakování nesprávné péče i u přijatého dítěte (Pazlarová a kol., 2016).

Mezigenerační rozdíly mohou přinášet i další problémy ve výchově, dítě se může za pečovatele stydět, pečovateli nestačí síly, aby držel krok s dítětem, a v období dospívání mohou být konflikty častější. Toto období je pro obě strany složité, ale pokud dítě i pěstoun chtějí, mohou svůj vztah posunout dále například tím, že se pěstoun začne zajímat o koníčky dítěte, může se přihlásit do podpůrné skupiny, kde zjistí, co je „moderní“, co vyžadují ostatní od svých přijatých dětí, či jaké povinnosti děti doma vykonávají (Uhlířová a kol., 2010).

Příbuzenská pěstounská péče také přináší komplikace ve vztahovém trojúhelníku biologický rodič – pěstoun – dítě. Pěstouni někdy mají potřebu dítě chránit a brání ve vztahu mezi dítětem a biologickým rodičem. „*To je do značné míry samozřejmě způsobeno společnou životní historií všech zainteresovaných*“ (Gabriel, 2008, s. 48). Na druhou stranu se stává, že nedávají přílišný význam tomu, že dítě je pod škodlivým vlivem biologických rodičů. Nutí dítě ke kontaktu s rodiči, i když dítě nechce, nebo je mu to nepříjemné (Gabriel, 2008).

1.4 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Pěstounská péče na přechodnou dobu je forma krátkodobé pěstounské péče. Dítě by v ní mělo zůstat maximálně rok a tato doba dává rodičům čas, aby si upravili poměry a dítě se mohlo vrátit zpět do své biologické rodiny. Pokud se nepodaří dítě vrátit do biologické rodiny, odcházejí děti z přechodné pěstounské péče do dlouhodobé pěstounské péče (Dobry pěstoun, 2018).

Podle Pazlarové (2016) se role pěstouna na přechodnou dobu liší podle toho, jak staré dítě do péče přijmou. U „*dětí kojeneckého věku je nejdůležitější podporovat schopnost dítěte navázat citovou vazbu s pečující osobou*“ (Pazlarová a kol., 2016, s. 155). Tímto se liší pěstounská péče na přechodnou dobu od ústavní péče. U malých dětí je důležité, aby měli primárního pečovatele, který bude naplňovat jeho potřeby. Do pěstounské péče na přechodnou dobu se mohou dostat i starší děti, u kterých mají pěstouni i jiné úkoly, jako například pracovat s otevřenou komunikací, přípravou

na nástup do školního zařízení nebo u dospívajících „*bezpečné a vlídné prostředí s jasnými pravidly*“ (Pazlarová a kol., 2016, s. 157).

1.5 Dávky pěstounské péče

Tyto dávky spravuje Úřad práce České republiky na základě rozhodnutí soudu a řídí se zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Mezi dávky pěstounské péče patří:

- Příspěvek na úhradu potřeb dítěte – tato dávka se poskytuje pravidelně měsíčně nezletilému a nezaopatřenému dítěti v pěstounské péči i v pěstounské péči na přechodnou dobu. Tento příspěvek trvá nejdéle do 26. roku věku.
- Odměna pěstouna – dávku dostává pěstoun i pěstoun na přechodnou dobu v závislosti na počtu dětí, o které pečuje, a to pravidelně každý měsíc. Pěstoun není omezen při této dávce na výdělek, avšak v případě, že jsou oba manželé pěstouni, odměnu dostává jen jeden z nich. Výše odměny záleží také na tom, zda dítě, o které pěstoun pečuje, není závislé na pomoci pěstouna a výše příspěvku závisí na stupni závislosti.
- Příspěvek při převzetí dítěte – jednorázová dávka, která má pokrýt náklady při příchodu dítěte do pěstounské péče. Výše příspěvku záleží na věku dítěte a příspěvek je určen na oblečení, případně školní pomůcky při příchodu do pěstounské rodiny. Tato dávka nově náleží i pěstounovi na přechodnou dobu.
- Příspěvek na zakoupení motorového vozidla – jedná se o jednorázový příspěvek na pořízení vozidla, pokud má pěstoun v péči tři a více dětí. Částka může být max. 100 000,- Kč, nebo 70 % částky vozidla.
- Příspěvek při ukončení pěstounské péče – stejně jako u převzetí dítěte do péče se jedná o jednorázovou dávku, která je vyplácena dítěti při ukončení pěstounské péče (Pazlarová a kol., 2016).

- Podle novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí z letošního ledna má zletilé nezaopatřené dítě nárok na opakovanou dávku, pokud soustavně pokračuje studiem na střední nebo vysoké škole (Zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999).

1.6 Proces zprostředkování

Proces zprostředkování náhradní rodinné péče je ukotven v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí. Žadatelé o pěstounskou péči podávají žádost o zařazení do evidence žadatelů o pěstounskou péči v obci s rozšířenou působností. Pracovník obce s rozšířenou působností dává dohromady spisovou dokumentaci žadatele, kterou poté odesílá na krajský úřad (Bubleová a kol., 2018). Pokud budoucí pěstouni úspěšně absolvují proces zprostředkování, jsou zařazení do evidence pěstounů o náhradní rodinnou péči a čekají na přijetí dítěte do rodiny. *„Kvalitní příprava na náhradní rodičovství dává více šancí dobře obstát v nelehké roli náhradního rodiče, je prevencí možnosti selhávání náhradní rodinné péče“* (Bubleová a kol., 2012, s. 11).

O zprostředkování pěstounské péče nežádají příbuzenští pěstouni, kteří žádají o svěřením dítěte z rodiny. Pokud si chtějí vzít dítě ze své rodiny do pěstounské péče, žádají *„přímo soud“*. Ostatní žadatelé, to znamená dlouhodobí pěstouni a pěstouni na přechodnou dobu, musí projít procesem zprostředkování, to znamená procesem prověřování a příprav na náhradní rodinnou péči. Přípravy pěstounů trvají u pěstounské péče dlouhodobé 48 hodin a u pěstounské péče na přechodnou dobu 72 hodin. V rámci příprav se zástupce příslušného obecního úřadu obce s rozšířenou působností seznamuje s *„osobními informacemi o žadatelích a zasahuje tím do jejich soukromí“* (Pazlarová a kol., 2016, s. 31), což pro žadatele nemusí být příjemná situace, ale k celkové situaci posouzení celé rodiny je to nezbytné (tamtéž).

Žadatel prochází posouzením zdravotního stavu a psychologickým vyšetřením. Posouzení zdravotního stavu zajišťují lékaři *„určení příslušným krajským úřadem s využitím dokumentace praktických lékařů“* (Pazlarová a kol., 2016, s. 34), který zhodnocuje, zda je budoucí pěstoun schopen se dítě postarat, případně jaká je prognóza jeho zdravotního stavu. V rámci psychologického vyšetření žadatelů se

psycholog zaměřuje na otázky: „Do jaké míry jsou žadatelé způsobilí stát se pěstouny?“ a „Do jaké míry jsou aktuálně schopni převzít dítě do péče? Zjišťují se představy žadatelů o dítěti, jejich motivace, otevřenost vůči případným odlišnostem a speciálním potřebám dítěte“ (Pazlarová a kol., 2016, s. 34). S budoucími pěstouny se pracuje pomocí rozhovoru nebo pozorování. Konkrétní postupy si psycholog stanovuje sám, nicméně má k dispozici „*metodický materiál MPSV*“ (Pazlarová a kol., 2016, s. 35).

Podle Matějčka patří do „*psychologického posouzení*“ i zkušenosti ze života, z dětství, stabilita manželství, vlastnosti, rodičovské postoje a důvody, které vedou k „*přijetí opuštěného dítěte apod.*“ (Matějček, 2002, s. 23).

2 Potřeby dětí v pěstounské péči

V této kapitole bych se ráda věnovala, důležitosti citové vazby mezi dítětem a pečovatelem, zjišťováním potřeb dětí, potřeb dětí z různých pohledů a teorií, specifik dětí v pěstounské péči a metodám práce s dětmi.

2.1 Citová vazba

Podle Kovaříka (2004, s. 94) *„nejlepší zájem dítěte tedy znamená takovou konstelaci okolností, takové uspořádání životní situace dítěte, v němž mohou být trvale, smysluplně a individuálně přiměřeně uspokojovány základní životní potřeby dítěte“*.

Bowlby (in Thórová, 2015, s. 148) formuloval citové připoutání *„Jako jedinečné emoční pouto, které vzniká mezi pečující osobou a dítětem“*. Dítě má „instinktivní potřebu“ udržovat vztah s primárním pečovatelem, obzvláště v situacích, kdy se cítí ohroženo *„nebo pro naplnění potřeby ochrany a dosažení pocitu bezpečí“*. Dítě si vazbu vytváří k osobám, které k němu citlivě přistupují, je s nimi v blízkém kontaktu a vyhledává jejich přítomnost *„když se cítí nejisté, nebo má strach“*. Důležité období pro navázání dítěte na primárního pečovatele je mezi šesti a dvanácti měsíci.

Winnette (in Dobrý pěstoun, 2018, s. 195-199) u teorie vazby uvádí, že stres, kterým dítě prochází, pokud nemá od narození primárního pečovatele, má přímou spojitost s dalším vývojem dítěte. Stres je běžnou součástí života, naše tělo je zvyklé se stresem pracovat. Normální je *„napětí a uvolnění, výzva a zvládnutí. Klid a změna“*. Pokud se stres vyskytuje často, dítě dostává do bezmoci. Stres pak působí přes mozek na nadledvinky, které vylučují stresový hormon, který zaplavuje tělo. Pokud je však primární pečovatel citlivý, bezpečný a jistý ve všech fázích dětství a dospívání, může dítě zažít bezstarostné období, kdy může chybovat a učit se s bezpečnou osobou na blízku.

Jestliže tedy dítě má dobře navázanou vazbu s primárním pečovatelem, dokáže budovat vazby i s ostatními členy ať už rodiny nebo komunity a neposlední řadě i vztah k sobě. Tak jak se dítěti podaří navázat vztah k primárnímu pečovateli,

bude budovat i další vztahy v životě. Pokud bude mít pevný a zdravý vztah, je to základní stavební prvek pro jeho další vývoj (Racek, Solařová, Svobodová, 2014).

Také Cairns (2013) v úvahách o vazbě píše o poznatcích, kdy dítě nezažije pečující a přátelské prostředí, tak se jeho mozek nevyvíjí správně. Perry in Cairns *„poukazuje na rozdíly mezi mozky lidí různého věku, kteří prožili trauma a lidí, kteří vyrůstali v bezpečném a pečujícím, nebo přinejmenším méně traumatickém prostředí“* (Cairns, 2013, s. 61, 62). Pokud dítě u pečovatele nenajde důvěru, vazbu a bezpečí, jeho mozek se dostane do stresu a ten je pro tělo škodlivý. V takovém mozku se nedokážou vytvořit spoje vazby a mozek se opakovaně střetává s nevyřešeným stresem. Takové dítě je rozrušené, podrážděné a neklidné (Cairns, 2013).

2.2 Zjišťování potřeb dítěte

„Sociální pracovník by se měl především ujmout role koordinátora“ (Matoušek, 2003, s. 203). v procesu péče o ohrožené dítě. Měl by vést tým odborníků, kteří by měli stanovit, jak pracovat s dítětem, připravit různé možnosti řešení a případně doporučit terapeutickou či jinou péči. Na posuzování potřeb se nahlíží *„jak faktory vnitřní, které se vztahují k celkovému biopsychosociální výbavě dítěte a které psychologie a biologie odedávna považuje za dané hereditárně (dědičností), tak faktory vnější, podmíněné prostředím, v němž se dítě nachází“* (Matoušek, 2003, s. 215).

Zjišťování potřeb dítěte probíhá na základně celé škály úkonů, které klíčový pracovník udělá v rámci setkání s rodinou. Jedná se o to, že *„zjišťujeme potřeby dětí, rodičovskou kapacitu a rodinné a sociální zázemí dítěte. Jedná se o rozhovory s dítětem, s rodiči, návštěvy domácnosti (ohlášené i neohlášené), konzultace s odborníky a dalšími zainteresovanými osobami, pozorování. Všechna zjištění si hodnotitelé zaznamenávají, včetně zdrojů, z jakých tato zjištění mají“* (Racek, 2014, s. 11).

„Vyhodnocování potřeb dítěte je zaměřeno na tři oblasti:

- *vývojové potřeby dítěte – zdraví, učení se, emoční vývoj a chování, rodinné a sociální vztahy, identita, sociální prezentace, samostatnost a sebeobsluha;*
- *rodičovská kapacita – základní péče, zajištění bezpečí a ochrany, citová vřelost, stimulace a podněty, vedení a hranice, stabilita;*
- *rodina a prostředí – rodinná historie a fungování rodiny, širší rodina, bydlení, zaměstnání, finanční situace, sociální začlenění rodiny, komunitní zdroje“ (Racek a kol., 2014, s. 11).*

Do vyhodnocování potřeb dítěte jsou zapojeni jak rodiče, tak dítě. Dítě je přítomno v každém věku, přiměřeně jeho schopnostem. Může se aktivně vyjadřovat k procesu vyhodnocování. Rodiče nebo primární pečovateli musí být vždy informováni, že dítě prochází procesem vyhodnocování potřeb dítěte. Mají největší vliv na výchovu dítěte a k procesu jsou pozváni (Racek a kol., 2014).

„Podklady k vyhodnocování potřeb můžeme získat z:

- *rozhovoru s dítětem;*
- *rozhovoru s rodičem/rodiči/pečovateli;*
- *rozhovoru s dalšími členy domácnosti (sourozenci, babičkami apod.);*
- *rozhovoru s odborníky, kteří jsou s dítětem a rodinou v kontaktu (učitel, pediatr, lékař, specialista, vedoucí volnočasového kroužku apod.);*
- *vyžádání zprávy, vyjádření, hodnocení od dalších odborníků;*
- *pozorování;*
- *použití dalšího nástroje – dotazníku, škály“ (Racek a kol., 2014, s. 13).*

V rámci vyhodnocování potřeb dítěte je nejdůležitější „pozorování“. Je dobré vidět dítě v jeho přirozeném prostředí, v jeho interakci s ostatními členy rodiny i členy rodiny vzájemně mezi sebou. „Rozhovor s dítětem či rodinou je vhodné vést jako polostrukturovaný“ (Racek a kol., 2014, s. 14). Úkolem hodnotitele je potom držet linii rozhovoru a vracet ho případně k zadaným tématům vyhodnocování potřeb dítěte. Je vhodné si také zajistit zprávy od odborníků, případně lékařů.

Je důležité vše mít zaznamenané, všechny podrobnosti o setkáních s dítětem a rodičem zapisovat, tak, aby dokumentace byla kompletní a podrobná. Je vhodné, také zvážit svoje možnosti a vyhodnocování potřeb dítěte se věnovat tak, aby hodnotitel zpracoval zprávu o vyhodnocení potřeb dítěte bezprostředně po tom, co sesbírá podklady. Výstupem z vyhodnocení potřeb dítěte je IPOD, ve kterém jsou jednotlivé potřeby zaznamenané, včetně toho, do kdy a kdo je bude plnit. IPOD může mít i záložní plán, kde je uvedeno, co se stane, když se jednotlivá potřeba nenaplní, jako pojistka pro plnění plánu (Racek a kol., 2014).

2.3 Potřeby podle Matějčka a Langmeiera

Matějček na základě svých poznatků při práci s deprivovanými dětmi vytvořil hierarchii pěti základních psychických potřeb.

Podle Matějčka (1994, s. 15) se stávají psychologickými rodiči ti, kteří mají vztah s dítětem založen na „vnitřním, psychickém a citovém přijetí dítěte“. V pěstounské péči jsou děti, které od svých biologických rodičů psychologické rodičovství nezažili, ale zažili tyto situace v rodinách pěstounských. Tyto děti zažili až v náhradní rodinné péči „pocit jistoty a bezpečí“.

- **„Potřeba určitého množství, kvality a proměnlivosti vnějších podnětů“**,

je první ze základních psychických potřeb dětí. Pro optimální vývoj, musí mít dítě dostatečné množství podnětů a stimulů. Tyto stimuly dítě dostává pomocí reakcí primárního pečovatele. *Uspokojení této potřeby znamená, že se dítě nebude nudit, ale ani se nebude přetěžovat podněty* (Matějček, 1994, s. 37).

- **„Potřeba určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech“**,

této potřebě také můžeme říkat „smysluplný svět“. *„Naplnění této potřeby umožňuje, aby se z podnětů, které k nám prostřednictvím všech našich smyslů přicházejí, staly zkušenosti, poznatky a pracovní strategie. Kdybychom totiž všechno dění ve svém okolí vnímali jen jako náhodné, vznikl by z toho chaos a ničemu bychom se nemohli naučit. Jde tedy o základní potřebu učení“* (Matějček, 1994, s. 37).

- **„Potřeba prvotních citových a sociálních vztahů, tj. vztahů k osobám prvních vychovatelů“**,

„Náležité uspokojení této potřeby přináší dítěti pocit životní jistoty a je podmínkou pro žádoucí vnitřní uspořádání jeho osobnosti“ (Matějček, 1994, s. 37).

- **„Potřeba identity, tj. potřeba společenského uplatnění a společenské hodnoty“**,

„Z náležitého uspokojení této potřeby vychází zdravé vědomí vlastního já“ (Matějček, 1994, s. 38).

- **„Potřeba otevřené budoucnosti neboli životní perspektivy“**.

„Její uspokojení dává lidskému životu časové rozpětí, což přeloženo do psychologické řeči znamená rozpětí mezi otevřeností a uzavřeností osudu mezi nadějí a beznadějí, mezi životním rozletem a zoufalstvím“ (Matějček, 1994, s. 37).

Podle Matouška (2003) se každá potřeba v průběhu života mění a „dozrává“. Může se stát, že některá z potřeb není po nějakou dobu uspokojována, pokud toto trvá dlouho, stává se dítě deprivovaným. Deprivace působí na různých úrovních potřeb odlišně. Matoušek popisuje různé deprivace, které působí na dítě a je na primárních pečovateli, aby s dítětem individuálně pracovali a pomohli mu zpracovat následky z jeho útlého dětství.

Život v rodině je vzájemné uspokojování potřeb jak dětí, tak rodičů. „*Nazval bych to nejspíše rodinnou vzájemností. To současně znamená i vzájemný pocit jistoty, uvolnění, spokojenosti, radosti a ostatních pozitivních prožitků, které takové uspokojování potřeb provázejí*“ (Matějček, 1994, s. 28).

Dunovský (1999, s. 50) používá stejné rozdělení psychických potřeb jako Matějček, přidává k ní ještě tři další: „*základní biologické potřeby*“, „*základní sociální potřeby*“ a „*základní vývojové potřeby*“. Biologické potřeby popisuje potřebou jídla „*z hlediska kvality i kvantity*“, „*uspokojení základních hygienických požadavků: dostatek tepla, čistoty i ochrany před negativními vlivy z bezprostředního životního prostředí*“. Všechny potřeby jsou provázané. K sociálním potřebám Dunovský řadí: „*lásku a bezpečí, potřeba přijetí dítěte, potřeba identifikace s ním, možnosti k rozvinutí jeho sil a schopností*“. Pokud dítě má navázané tyto potřeby se svým primárním pečovatelem, je pro něj bezpečné se pouštět postupně dále od primárních pečovatelů a zase se bezpečně vracet. Poslední potřebou je „*základní vývojová potřeba*“. Pokud však dítě nemá naplněné „*základní biologické potřeby*“, může se stát, že bude stagnovat v aktivitách, fyziologickém vývoji či učení se (tamtéž).

2.4 Potřeby dle Maslowa

Maslow (in Drapela, 1997) definoval 5 specifických potřeb, které se zobrazují nejčastěji v pyramidě. Nejnižše jsou položeny fyziologické potřeby, po jejich uspokojení přecházíme do bezpečí, sounáležitosti, uznání a vrcholem pyramidy je potřeba sebeaktualizace.

- **„Fyziologické potřeby“**

„*Základní potřeby, přítomné v každé lidské bytosti od počátku života.*“ (Drapela, 1997, s. 139)

- **„Potřeba bezpečí“**

„Každý jedinec vyžaduje bezpečí a svobodu od strachu úzkosti a zmatku. K bezpečí také patří struktura, řád, stanovení mezí a ochrana před poraněním.“ (Drapela, 1997, s. 139)

- ***„Potřeba náležitosti a lásky“***

„Jakmile jsou uspokojovány nižší potřeby, touží jedinec po lásce a citovém vztahu a chce někam patřit. Být osamělý, cítit se vylučován nebo nemít nikde kořeny je bolestným zážitkem.“ (Drapela, 1997, s. 140).

- ***„Potřeba úcty“***

Maslow (in Drapela, 1997, s. 140) tyto potřeby dělí *„na potřeby související s vlastní zdatností a vědomím zvládnání životních nároků.“*

- ***„Potřeba sebeaktualizace“***

„V tomto bodě postupuje jedinec výše na B-úroveň – touží stát se vším, čím se stát může.“ (Drapela, 1997, s. 140)

Podle Maslowovy teorie máme pět základních pater potřeb, které se nejčastěji zobrazují v pyramidě, zvanou Maslowova pyramida potřeb. Toto hierarchické uspořádání nám říká, že před naplněním určité potřeby musí být nejdříve naplněna potřeba z předcházejícího patra pyramidy. (Armstrong, 2007).

2.5 Potřeby podle Pessu Boyden Systém psychomotor (PBSP)

PBSP *„je psychoterapeutická metoda, která pracuje s následujícími pěti potřebami: místo, výživa (péče), ochrana, podpora, limity“.* (Semerádová et al, 2011, s. 36) Tyto potřeby jsou mapovány klíčovými pracovníky v rámci setkávání se s rodinou. Při práci s rodinou se hledají potřeby, které nebyly naplněny, a z nich se připravuje plán další spolupráce s rodinou. S pěstounskou rodinou pak klíčový pracovník pracuje na naplnění konkrétních potřeb. S potřebami se pracuje *„jak na konkrétní úrovni (např. místo – prostor na spaní, na hraní, učení apod.), tak na*

symbolické úrovni (např. místo – místo v srdci svých blízkých, vztahová a emoční úroveň)“ (Semerádová et al, 2011, s. 36). Při mapování této potřeby můžeme zjistit, že dítě se v průběhu dětství několikrát stěhovalo a jeho potřeba mít prostor na spaní i hraní je v jeho životě nenaplněná. Při práci na Individuálním plánu proto je třeba s pěstouny mluvit o naplnění této potřeby nyní. Jako dobrá pomůcka je zpracování životního příběhu dítěte je kniha života (Semerádová, 2011).

2.6 Specifika dětí v pěstounské péči

Pro dítě je nejdůležitější pevný a bezpečný vztah s primárním pečovatelem. Pokud není možné, aby dítě vyrůstalo ve své biologické rodině, měl by toto zajistit stát pomocí náhradní rodinné péče. Děti, které nemohou vyrůst v biologické rodině, potřebují, aby je někdo vzal za ruku a řekl *„pojd', půjdeme spolu“* (Ptáček, 2015, s. 3).

Dítě, aby dobře prospívalo, musí se cítit bezpečně. Bezpečí získává tím, že se mu dostává aktivní péče, někdo reaguje na jeho bolest a nemusí to být nutně biologický rodič, ale pečovatel, který pomáhá dítěti budovat základy jeho vztahu ke světu (Kovařík 2004, s. 13). Matějček (1999) v desateru o náhradní rodinné péči uvádí, že důležité je slovo rodičovství, slovo náhradní znamená pomoc dítěti. *„Psychologické rodičovství je povýšeno nad pouhé biologické zplození dítěte“* (Matějček, 1999, s. 93). Pokud dítě nezažije zkušenost budování důvěry ze strany pečovatele a nevytvoří se mezi dítětem a pečovatelem pevný vztah, které dítě ujistí, že se může bezpečně otevřít jak vnějšímu, tak vnitřnímu světu, dítě se stane nedůvěřivé, bude plné obav a úzkosti. Zpočátku dítě zažívá socializaci jen v rodině, první vztahy navazuje s matkou, postupně, jak dítě roste, dostává se do stále většího významu i otec, posléze i sourozenecké vztahy. U těchto vazeb se dítě učí řešit rivalitu, žárlivost a drobné konflikty. To, co se naučí v primární rodině, později přenáší do vztahů ve škole a do pracovních a partnerských vztahů. Toto je základem pro budování jeho nové rodiny (Kovařík, 2004).

Corrigan (1990) vytvořila rámec pro děti, které přechází z péče do péče. Ten může pomoci klíčovým pracovníkům lépe tento přechod naplánovat. Pojmenovat potřeby dětí, které tento přechod čeká a pomoci jim se zorientovat v jednotlivých krocích. Rámec pomáhá rodičům a klíčovým pracovníkům kam zaměřit úsilí v každé

etapě přechodu a předejít tak opakovaným bolestivým zkušenostem dítěte. Každá změna péče je pro dítě velmi děsivá a přináší mnoho zmatených pocitů. Čekání na právní rozhodnutí je může uvést do stavu úzkosti. Obvykle dítě nechápe, co je soud a truchlí nad ztrátou rodičů a přátel. Má-li se cítit bezpečně, je nezbytné mluvit s ním podle jednotlivých doporučení tak, aby mělo přiměřeně věku co nejvíce informací a podpory.

Posouzení situace dítěte	Zaměřit se na potřeby, přání a pocity
Podpora při přechodu z péče do péče	Pomoc orientovat se dítěti na současnou situaci, jeho životní historii, podporovat ho v procesu truchlení, a pracovat na budování identity.
Vysvětlení situace	Po soudním slyšení dítěti vysvětlit rozhodnutí a pomoci mu pochopit jeho životní historii, pokračovat v podpoře dítěte v procesu truchlení a pomoci porozumět faktům, strachům a fantaziím o jejich životě. Pokračovat v budování identity.
Stěhování bez traumatu	Zaměřit se na proces stěhování pomocí nácviku. Je potřeba pomoci dítěti s jeho opětovným připojením k biologickým nebo náhradním rodičům
Náprava na novém místě	Zaměřit se na sdílení jeho životní historie, pomoci v procesu jeho smutku a bezpečného připojení k novým

	pečovatelům.
Návrat domů	Zapojit biologické rodiče, náhradní rodiče nebo příbuzné do budování důvěry a pocitu sounáležitosti v kontaktu s dětmi. Budovat bezpečné vztahy.

(Corrigan, M., Moore, J. 2011, str. 77, 78, 79)

Pro dítě je od prvních dnů důležitý těsný a emoční vztah s matkou nebo primárním pečovatelem, potřebuje si ověřovat interakce, a pokud jsou tyto interakce úspěšné a dítě dostává odpovědi na svoje potřeby, vytváří se pro něj bezpečí a jistota. Tyto interakce mohou být ve formě očního kontaktu, přebalování, krmení. Postupně se tedy mezi dítětem a matkou nebo pečovatelem pouto a dítě pochopí, že na jeho reakci dostane odpověď. V pozdějších fázích vývoje to ujišťuje dítě v tom, že se může pustit do světa a bezpečně se opět vracet (Dunovský, 1999).

Pokud je matka na příchod dítěte dobře připravena, funguje interakce mezi dítětem a matkou, pokud tomu tak není a matka „*dítěti dobře nerozumí*“ vyladění se nedaří a vztah mezi nimi není pevně navázaný (Matějček, 1994, s. 12).

Budování identity dítěte je úkolem každého pěstouna, který má svěřené dítě. Je důležité, aby pěstouni s dítětem mluvili o jeho kořenech a minulosti. Může se stát, že některé informace nebudou pro dítě příjemné, ale je důležité, aby tyto informace mělo dítě od nich, jako od primárních pečovatelů. Dítě by nemělo zůstat v myšlenkách na minulost samo. Aby dítě mohlo dobře prospívat v budoucnosti, musí znát svou minulost (Bubleová a kol., 2018).

Pro dítě je dobré, aby obraz rodiče nebyl dehonestován, ale bylo mu pravdivě vysvětleno, proč se o něj rodiče nemohli starat. Dítě by mělo dostávat informace postupně, vzhledem k jeho věku, ale samozřejmě pravdivé. Dítěti tímto může pěstoun pomoci zbavit se pocitů viny, kterou často cítí, za to, že nežije se svoji

biologickou rodinou. Cílem práce s identitou je posilování sebevědomí dítěte a příprava na jeho budoucí vztahy (J&T, 2016).

Matka, která neumí pečovat o své dítě a nemá podporu v širší rodině nebo je psychicky nemocná nevytváří u dítěte pocit bezpečí a jistoty, tak jako je to u matky, která o dítě umí pečovat (Dunovský, 1999).

To, jak dítě prožije první rok života, bude důležité v tom, jak se bude vztahovat „*k sobě samému k jiným lidem, ale i ke světu a životu obecně*“ (Vágnerová, 2012, s. 50). *Na základě této zkušenosti se vytvářejí základní strategie, např. poznávat nové a neznámé situace, akceptovat výzvu, umět využívat svých schopností, přijmout neúspěch a nejistotu*“ (Vágnerová, 2012, s. 50). Proto je důležité, aby se dítě dostalo do náhradní rodiny co nejdříve, ideálně do šestého měsíce věku a mohlo v náhradní rodině dostat dobrý základ do svého života (tamtéž).

Na základě výše uvedených podkladů je zřejmé, že dítě potřebuje primárního pečovatele, který o něj bude pečovat s láskou, citem a bude s ním v úzké interakci. Dítě, které tuto podporu nemá, může mít výchovné problémy, problémy s učením, ale i s přijetím samo sebe. Dítě potřebuje mít podnětné a milující prostředí pro svoji otevřenou budoucnost.

2.7 Metody práce s dítětem

Dítě, které vyrůstá v pěstounské péči má za sebou hodně situací, které nějak zvládlo, ale může se potýkat s následky těchto situací. Může se jednat o zanedbávání, týrání, vývojové trauma. Péče o tyto děti je náročná a je třeba, aby se jim dostalo pomocí nástrojů sociální práce pomoci (Dobrý pěstoun, 2018).

Na začátku spolupráce s rodinou, když se klíčový pracovník potřebuje seznámit s rodinou jako celkem, tak nejčastěji využívá metodu pozorování. Ta je zaměřena na pozorování vztahu interakce mezi jednotlivými členy rodiny, klíčový pracovník pozoruje vzájemné reakce mezi dětmi a pěstouny. Pro pochopení rodinného systému a jeho zdrojů se z počátku seznamování používá ekomapa.

Klíčový pracovník se tak rychleji zorientuje ve vazbách v rodině, technika se zaměřuje na to, s kým se dítě cítí dobře, o koho se může opřít (Semerádová, 2013).

Pro zjišťování potřeb a informací o dítěti se používá i forma rozhovoru. Rozhovor se přizpůsobuje věku dítěte, může probíhat pomocí hry, dotazníku nebo nedokončených vět. S dítětem začínáme vždy od jednodušších otázek a směřujeme k těm těžším. Konec rozhovoru by měl být opět laděn pozitivně (Semerádová, 2011). Je možné, že se komunikace s dítětem nebude dlouhodobě dařit. Je potřeba tedy najít prostor, jak s dítětem komunikovat. Toto je na klíčovém pracovníkovi, aby takovou možnost hledal. Tato reakce nemusí souviset s osobou klíčového pracovníka, ale s tím, že dítě má za sebou špatné zkušenosti s dospělými a nepříjme do své blízké skupiny někoho dalšího. Je to o trpělivosti klíčového pracovníka a o zkoušení možností (J&T, 2016).

Další užívanou metodou je genogram – názorná metoda, která zobrazuje mezigenerační vztahy v rodině, „*umožňuje přehledné zachycení i poměrně složitých vztahů, souvislostí a událostí*“. Nástrojem pro vyhodnocení genogramu se používá „*sběr anamnestických dat, rodinnou konstelaci a sociální pole dítěte a jeho primárních pečovatelů*“ (Matoušek a kol., 2003, s. 203).

Velmi zásadní pomůckou je pro práci s dítětem *kniha života*. Tu může s dítětem dělat klíčový pracovník nebo pěstoun. Jedná se zmapování života dítěte od jeho narození a postupně se tato kniha doplňuje o nové poznatky ze života dítěte. Ke knize života se dítě může kdykoliv vracet, je to jeho osobní příběh (Cesta k dítěti, 2013). Kniha života může vést zpočátku k destabilizaci psychického stavu, ale pro dítě je to jediná cesta k tomu, aby se vyrovnalo z traumatu, kterým do té doby nerozumělo (Dobrý pěstoun, 2018). Stejně tak osa života může dítěti znázornit historii, kterou prošlo. Cílem obou metod by mělo být, aby dítě znalo svoji historii a umělo o ní mluvit (Děti patří domů, 2020).

Karty pro práci s dítětem – existují různé druhy karet pro práci s dětmi, a to jak terapeutické, tak herní. Můžou se využívat k tomu, aby dítě použilo kartu na to, jak se cítí, co prožilo, co by chtělo. Někdy je pro dítě těžké tyto situace vyjádřit slovy, proto

se používají nejen karty, ale i různé další pomůcky jako maňásci, plyšové hračky nebo výtvarné potřeby. Všechny tyto techniky jsou zaměřené na sebepojetí dítěte a *„jsou mapovacím nástrojem zjišťujícím potřeby dítěte“* (Děti patří domů, 2020 s. 29).

Často využívanou metodou v rámci doprovázení (zvláště u předškolních a mladších školních dětí) jsou techniky zaměřené na kreslení na téma rodiny, jako je *„Nás svět“*, *„Naše rodina“*, *„Oblíbená činnost naší rodiny“*. Z nich se dá rozpoznat, jaké jsou vztahy mezi členy rodiny, jak se dítě v rodině cítí a jaká je atmosféra v rodině. Populární technikou je *„kreslení začarované rodiny“*, v níž děti kreslí jednotlivé členy rodiny jako zvířata, která podle nich představují (Semerádová a kol., 2013, s. 35).

U dospívajícího dítěte může být jednou z forem práce mentoring. U dospívajícího dítěte se může aktuálně jednat o nedostatečný vztah s vrstevníky nebo prevence rizikového chování. Tato podpurná forma je uváděna *„jako blízký, individuální, mezigenerační vztah staršího, zkušenějšího mentora, který má zájem předat své zkušenosti a vědomosti mladšímu, méně zkušenému chráněnci“* (, J&T, 2016 s. 16). Na tuto službu se zaměřuje několik organizací, které mají vyškolené pracovníky, kteří se s dospívajícím dítětem pravidelně schází a jejich vztah *„bývá nahrazením nedostatku přirozených vztahů“* a dítě se učí navazovat vztahy pomocí mentora (J&T, 2016, s. 16).

3 Doprovázející organizace a doprovázení

V této kapitole bych se ráda věnovala statutu doprovázející organizace, dohodě o výkonu pěstounské péče, službám, které doprovázející organizace nabízejí dlouhodobým pěstounům a pěstounům na přechodnou dobu, pojmům klíčový pracovník a sociální pracovník a jejich role v systému náhradní rodinné péče a společné práci klíčového pracovníka a dítěte.

3.1 Doprovázející organizace

Na počátku 90. let 20. století začaly na území ČR vznikat organizace, které se věnovaly práci s náhradními rodinami. Původní zákon o sociálně-právní ochraně dětí (ZSPOD) z roku 1999 ukotvil základní právní rámec těchto organizací, ale nezajistil podporu ze strany státu. Zákon o sociálních službách z roku 2006 v této oblasti nepřinesl také pozitivní změnu. Pěstounské rodiny neměly k dispozici dostatek služeb a podpory. Organizace, které v této době zajišťovaly služby a podporu pro pěstounské rodiny, byly bez stálého financování, právní úpravy a standardů kvality (J&T, 2015).

Ke změně v systému došlo až přijetím novely zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, která systém péče o dítě změnila a zavedla povinnost uzavírat dohodu o výkonu pěstounské péče (Sobotková a Otčenášková, 2013). Dohodu o výkonu pěstounské péče uzavírá pěstoun s doprovázející organizací, případně se státním subjektem. Smyslem dohod o výkonu pěstounské péče je podpora dítěte a stejně tak i pěstounských rodin. Každé dítě svěřené do pěstounské péče má za sebou jiné zkušenosti, podporu, zázemí, má svoje specifické potřeby. Aby měli pěstouni na tyto situace náhled a byli schopni dobře vykonávat svoji úlohu pěstouna, potřebují, aby jim někdo poskytl zpětnou vazbu, nabídl podporu, případně vzdělávání na téma, které aktuálně v rodině řeší (Pazlarová a kol., 2016).

Významným principem práce s pěstounskou rodinou a dítětem je podpora celého rodinného systému. Pracuje s rodinou na vzájemném vztahu mezi pěstouny, přijatým dítětem a biologickými dětmi pěstounů a řeší otázky kolem identity dítěte a souvisejícího kontaktu s biologickou rodinou. S dítětem pak může řešit naplňování

jeho potřeb, „podporuje dítě ve vyjadřování jeho myšlenek, pocitů, přání, nejistot, potřeb“ (Semerádová, Zachařová, Černá, 2011, s. 6).

Důležitou součástí práce klíčového pracovníka je spolupráce se sociálním pracovníkem sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD). Sociální pracovník vypracovává individuální plán ochrany dítěte (IPOD), který je podkladem pro spolupráci klíčového pracovníka s rodinou. IPOD předává klíčovému pracovníkovi sociální pracovník OSPOD, který s rodinou pracuje. Při setkáních s rodinou klíčový pracovník spolu s dalšími odborníky naplňuje jednotlivé body tohoto plánu. Pro budoucí spolupráci je nejlepší, když se spolu se sociálním pracovníkem podílí na vytvoření IPOD i rodina a klíčový pracovník. Tento model je pro budoucí spolupráci všech těchto stran podpůrný (Děti patří domů, 2018).

Rodina je s klíčovým pracovníkem v pravidelném kontaktu, osobně minimálně 1x za 2 měsíce a dále mohou být v častějším telefonickém či emailovém kontaktu. Jednou za šest měsíců vypracovává klíčový pracovník doprovázející organizace zprávu o spolupráci s pěstouny a dítětem a posílá ji místně příslušnému OSPOD, který zůstává koordinátorem péče o dítě (J&T, 2015).

Klíčový pracovník má v rodině i roli i kontrolní, dochází do rodiny častěji než sociální pracovník a může zachytit více témat, které rodina při setkání se sociálním pracovníkem nemusí otevřít. Proto je důležité být pozorný ke všem členům rodiny a s každým hovořit zvlášť. Pokud některý z členů rodiny požádá o rozhovor o samotě, je třeba ho zajistit. (Semerádová a kol., 2011).

3.2 Dohoda o výkonu pěstounské péče

Dohody o výkonu pěstounské péče uzavírají s doprovázející organizací pěstouni i pěstouni na přechodnou dobu nejpozději do 30 dnů ode dne nabytí právní moci rozsudku o svěření dítěte do péče pěstouna. Tuto dohodu musí uzavřít i poručník, který o dítě osobně pečuje (Bubleová a kol., 2018).

Dohody mohou pěstouni, poručníci a pěstouni na přechodnou dobu uzavírat i s OSPOD. Rizikem může být, že sociální pracovník, který bude rodinu doprovázet,

bude zároveň i jejich sociální pracovník, což nemusí pěstounům vyhovovat. Doprovázející organizace mají spíše roli podpůrnou, zatímco OSPOD spíše roli kontrolní. Pokud by obě role vykonával jeden pracovník, mohl by se pěstoun cítit ohrožen a naplňování dohody o výkonu pěstounské péče by neplnilo svoji podpůrnou roli (Dobrý pěstoun, 2018).

Toto uvádí i Pazlarová a kol. (2016, s. 83): „1. Pouze rovnováha mezi podpůrnou a kontrolní složkou může zajistit kvalitní péči. 2. Spolupráce OSPOD a doprovázející organizace je pro zajištění kvalitní péče nezbytná. 3. Oddělení podpůrné a kontrolní funkce je pro zajištění rovnováhy klíčové“.

Organizacím, které uzavírají dohody o výkonu pěstounské péče, náleží státní příspěvek na výkon pěstounské péče. Výše státního příspěvku je 54 000 Kč na jednu dohodu o výkonu pěstounské péče za kalendářní rok. Co je a není možné z uvedeného státního příspěvku hradit, více specifikuje Instrukce náměstkyně pro řízení sociální politiky č. 8/2019, která je účinná od 1. 7. 2019.

Pěstoun a pěstoun na přechodnou dobu mají právo na:

- „zajištění krátkodobé pomoci při péči o svěřené dítě,
- poskytnutí pomoci se zajištěním celodenní péče o dítě starší dvou let, v rozsahu alespoň 14 dnů v kalendářním roce,
- zprostředkování odborné psychologické, terapeutické či jiné odborné pomoci,
- zprostředkování nebo zajištění bezplatné možnosti zvyšování znalostí a dovedností,
- pomoc při plnění povinností při naplňování IPOD a pomoci při kontaktu dítěte s blízkými.“ (Pazlarová a kol., 2016, s. 74)

Mezi povinnosti pěstounů a pěstounů na přechodnou dobu patří:

- „zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti péči o dítě v rozsahu 24 hodin ročně,
- umožnit sledování naplňování dohody o výkonu pěstounské péče
- v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte (IPOD) udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho blízkými.“ (Pazlarová a kol., 2016, s. 74).

Doprovázející organizace by v rámci dohody o výkonu pěstounské péče měla vést dokumentaci jednotlivých rodin tak, aby pěstouni i dítě do ní mohli na požádání nahlédnout. „I když je dohoda o výkonu pěstounské péče uzavírána s pěstouny a ti jsou jasně definovatelnými klienty služeb vyplývajících z dojednané dohody, cílem celého snažení je zabezpečení té co možná nejlepší péče pro ohrožené dítě svěřené do pěstounské péče“ (J&T, 2015, s. 13).

Dohoda o výkonu pěstounské péče může být ukončena jak ze strany pěstounů, tak doprovázející organizace. Pěstoun může dohodu písemně vypovědět bez udání důvodu na adresu doprovázející organizace. Následně musí do 30-ti dnů uzavřít dohodu s jiným subjektem. „Doprovázející organizace může ze své strany vypovědět dohod pro maření sledování naplňování dohody, závažné nebo opakované porušování povinností vyplývajících z Dohody, pro nemožnost nadále poskytovat Dohodou vymezené služby z důvodu personální kapacit, nebo z rozhodnutí správního nebo soudního řízení“ (Děti patří domů, 2020, s. 9). Podle novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí může pěstoun změnit doprovázející organizaci 1x ročně k 1. lednu nebo 1. červenci daného roku (Zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999).

Doprovázející organizace musí mít zpracována pravidla pro poskytování služeb ve formě standardů kvality sociální práce. Doprovázení se týkají hlavně standardu číslo 5 Podpora přirozeného sociálního prostředí a standardu číslo 10 Dohoda o výkonu pěstounské péče. Standard číslo 10 pojednává celý o Dohodě o výkonu

pěstounské péče. Ostatní standardy musí být doprovázející organizací zpracovány, ale tyto dva jsou zaměřeny přímo na pěstounskou péči (Pazlarová a kol., 2016).

3.3 Služby nabízené doprovázející organizací

Pro každou doprovázenou rodinu by měl mít klíčový pracovník vypracovaný Plán spolupráce s rodinou. Tento plán může obsahovat plán vzdělávání pěstounů na daný rok, plán odlehčení a plán zajištění krátkodobé péče. Podkladem pro tento plán je IPOD, který vyhotovuje sociální pracovník. Tato spolupráce musí být nastavena individuálně, tak aby se každému z rodinného systému dostalo to, co potřebuje k naplnění svých specifických potřeb. K tomu zpočátku může sloužit častější setkávání s rodinou, které podpoří navázání rodiny. Zároveň by však rodina neměla mít pocit, že už je toho na ní moc (Děti patří domů, 2018).

Velkým tématem u pěstounů je udržování kontaktu s biologickou rodinou. Pěstouni mají obavy z těchto kontaktů a úkolem doprovázející organizace a klíčového pracovníka je postupně zvyšovat kompetence pěstounů a připravovat dítě na tato setkání. U počátečních kontaktů s biologickou rodinou je vhodné, aby klíčový pracovník byl osobně přítomen. Pro pochopení své role se může pěstoun zúčastnit vzdělávání na téma asistovaný kontakt s biologickou rodinou dítěte (Děti patří domů, 2018).

Klíčový pracovník pomáhá pěstounům s „*naplňováním povinností pěstounů zvyšovat si znalosti a dovednosti*“. Pěstouni mají povinnost se vzdělávat v rozsahu 24 hodin za rok. Tato povinnost vychází z dohody o výkonu pěstounské péče. Vzdělávací témata se plánují s ohledem na potřeby celého rodinného systému. Klíčový pracovník vybere, ideálně spolu s pěstounem, témata a formu vzdělávání, která jsou vhodná či potřebná pro péči o dítě v pěstounské péči (Pazlarová a kol., 2016).

Jednou z nejefektivnějších forem práce s náhradními rodinami je pořádání pobytových akcí. Tato setkání bývají víkendové nebo vícedenní, aby pokryly pensum vzdělávání pěstouna za kalendářní rok. Pobytové akce umožňují nejintenzivnější práci s náhradními rodinami, sledování rodin v běžných životních situacích a

vzájemných interakcích. Dále se mohou pěstouni vzdělávat na klubech pro náhradní rodiče, tematických setkáních, která mají určité téma na jedno setkání, např. *„dítě s psychiatrickou medikací s odbornicemi z řad psychiatrů nebo seminář věnující se problematice domácí školy“* (Pokorná, Vávrová, Frantíková, Vančáková, Řeháková, Chaloupková, 2012, s. 22). Pěstouni si vzdělávání mohou naplňovat i podpůrnou skupinou zaměřenou na konkrétní pěstounskou péči, např. příbuzenskou pěstounskou péči či na přechodnou dobu (tamtéž).

Pěstounům z dohody o výkonu pěstounské péče vyplývá nárok na odbornou pomoc. Ta může probíhat např. formou poradenství nebo *„zprostředkování psychologické, terapeutické nebo jiné pomoci alespoň jednou za šest měsíců“* (Děti patří domů, 2018, s. 45). Tato pomoc by měla souviset s výkonem pěstounské péče, může se jednat o prožitá traumata, navázání citové vazby nebo identitu dítěte (tamtéž).

Další službou, kterou mohou pěstouni využívat, je *„poskytnutí pomoci se zajištěním celodenní péče“*. Pěstouni mají nárok na 14 dnů volna v rámci péče o svěřené dítě. Mohou toto volno čerpat formou táborů, škol v přírodě, nebo třeba jazykovými kurzy, podle stáří dítěte. Pokud je dítě malé, avšak starší než dva roky, mohou pěstouni využít osobu blízkou, která se s dítětem zná a může o dítě pečovat po dobu dovolené pěstounů. S doprovázející organizací uzavrou na toto období dohodu. Osoba blízká nesmí mít stejné trvalé bydliště jako pěstouni (Pazlarová a kol., 2016).

Pěstouni mají nárok na *„pomoc při zajištění krátkodobé pomoci při péči o svěřené dítě“*. V zákoně jsou vymezené situace, při kterých má pěstoun na tuto službu nárok. Jedná se např. *„o lékařské vyšetření, pobyt v nemocnici, nemoc, soudní jednání nebo při úmrtí osoby blízké“* (Dobrý pěstoun, 2018 s. 144). Klíčový pracovník by měl s pěstouny v rámci dohody o výkonu pěstounské péče mluvit o tom, kdo by dítě mohl hlídat v době, kdy si pěstoun bude vyřizovat nezbytné záležitosti, případně hledat zdroje z blízkého okolí či komunity, tak aby byla zajištěna péče o svěřené dítě (tamtéž).

Doprovázející organizace může také nabízet služby, na které nemůže čerpat peníze z příspěvku na výkon pěstounské péče. V tomto případě doprovázející organizace mohou požádat o granty a dotace, ze kterých tyto služby budou hradit. Může se jednat například o doučování dětí v pěstounské péči (Pazlarová a kol., 2016).

Doprovázející organizace může být pro pěstouny nejen zdrojem podpory, ale i informací. Pěstouni, pěstouni na přechodnou dobu, ale i žadatelé se mohou na doprovázející organizaci obracet s různými dotazy ještě před přijetím dítěte, zahájením procesu zprostředkování či příprav (J&T, 2015). Poradenství, pokud je podpůrně vedené tak, aby se pěstoun nebál na cokoli zeptat, může být preventivním opatřením před selháváním pěstounské péče. Poradenství může být osobní, emailové nebo telefonické, zaměřené na problém nebo dlouhodobé, a pokud je dobře vedené, mělo by být podpůrným prostředkem, který vede pěstouna po celou dobu pěstounské péče (Bubleová a kol., 2012).

3.4 Klíčový pracovník a jeho role

Podle Pazlarové a kol. (2016, s. 86) je „*osoba klíčového pracovníka osobou pověřenou k výkonu sociálně-právní ochrany dětí podle zákona*“. Za výběr svých zaměstnanců je odpovědná doprovázející organizace, tento proces by měl být dobře v organizaci nastavený, aby klíčový pracovník byl samostatný a kompetentní, a pěstouni měli dostatek podpory a poradenství.

Klíčový pracovník je pro rodinu nejdůležitějším článkem podpory. Jeho role je v procesu nezastupitelná. Měl by umět přistupovat ke každému klientovi individuálně, pracovat s reflexí svojí práce a umět reflektovat práci pěstouna. V kontaktu s rodinou by měl vidět i drobné úspěchy, které se rodině podařily, a na nich stavět spolupráci. Klíčový pracovník by měl umět pracovat v týmu a úzce spolupracovat se sociálním pracovníkem dítěte tak, aby byla zajištěna oboustranná provázanost péče a podpory (J&T, 2015).

Klíčový pracovník navazuje vztah důvěry s pěstounem i dítětem postupně. Tento proces může trvat i několik měsíců, proto je důležité být trpělivý a otevřený

vůči celé rodině. Pro rodinu se pak klíčový pracovník stává podporou, na kterou se obrací, i pokud řeší závažnější problémy. Ne vždy musí nutně s rodinou souhlasit, může se stát, že klíčový pracovník a pěstoun nebo dítě mají rozdílné názory, vždy je ale důležité být diskrétní, nevyvyšovat se a hledat kompromisy. Před každým setkáním s rodinou je dobré si najít čas na přípravu setkání (Dobry pěstoun, 2018).

Někdy je těžké otevírat s rodinou témata, která jsou pro ni nepříjemná a nechtějí je s dítětem řešit. Úkolem klíčového pracovníka je, aby tyto s těmito tématy přicházel do rodiny a citlivě na nich s rodinou pracoval. Pro zdárné prospívání dítěte v pěstounské péči je potřebné, aby dítě vědělo, že i nepříjemné věci se dají řešit. Může to být někdy s obavami, ale je důležité, že přicházejí do vzájemné komunikace. Klíčový pracovník by se těchto témat neměl bát, ale reflektovat, co se v rodině děje a využívat metodických nástrojů k ochraně dítěte (Semerádová a kol., 2011).

3.5 Společná práce klíčového pracovníka a dítěte

Klíčový pracovník hledá možnosti, jak důvěru dítěte získat a udržet si ji. Jednou z možností může být hra s dítětem. Důležité je si od počátku nastavit pravidla spolupráce mezi klíčovým pracovníkem a pěstouny. Podle věku dítěte si klíčový pracovník domlouvá s pěstouny, jak bude trávit čas s dítětem. Klíčový pracovník by měl část setkání strávit s dítětem o samotě, tak aby mělo možnost říci, co potřebuje bez přítomnosti pěstounů. Je důležité v rámci zachování důvěry mezi klíčovým pracovníkem a dítětem dítěti říci, že některé informace z rozhovoru by měl pěstoun vědět a společně pracovat na tom, jak tyto informace pěstounovi sdělit. Klíčový pracovník tak nepřijde o důvěru dítěte a zároveň, dítě se učí sdělovat svoje pocity (Patočková, Kubicová, Bodo Novotná, 2019).

Klíčový pracovník se může k dítěti také připojit tím, že hledá společné zájmy, mezi důležité momenty patří i umět se dítěti připojit slovníkem, nepoužívat cizí slova, kterým by dítě nerozumělo. Vztah by měl být založen na otevřenosti a upřímnosti a klíčový pracovník by se neměl bát kontaktu s dítětem. S dítětem by si měl klíčový pracovník nastavit formu oslovování, dítě by mělo rozumět, proč do rodiny klíčový pracovník chodí a přiměřeně věku mu vysvětlit jeho práva (Děti patří domů, 2020).

Je vhodné, aby klíčový pracovník sledoval nové trendy v sociální práci a při setkáních s rodinou je uměl používat. Zároveň by měl být empatický a přátelský, ale stálý ve svých postojích, a podporovat rozvoj a pozitivní změny v rodině. (Děti patří domů, 2020).

Helus (in Matoušek, 2003, s. 227) říká že „sociální pracovníci a všichni, kteří se vážně zabývají osudy ohrožených dětí, tak mají v rukou jeden z důležitých klíčů k budoucnosti světa. Rozpoznávání ohrožených dětí a posouzení jejich potřeb je prvním krokem ke dveřím budoucnosti, která se před námi neuzavírá, ale je pro nás a naše děti otevřená“.

4 Metodologie

Metodologická část práce se věnuje vymezení výzkumného šetření, výzkumným otázkám, výběru vzorku, metodám sběru a analýze dat a otázkám eticky provedeného šetření. Za závěr kapitoly je uvedeno celkové shrnutí analýzy dat.

4.1 Výzkumné šetření

Cílem metodologické části bakalářské práce bylo získat informace o tom, jak klíčoví pracovníci z doprovázejících organizací naplňují potřeby dětí v pěstounské péči. Dotazovala jsem se mladých dospělých, kteří byli v době svého dospívání v pěstounské péči a měli doprovázející organizaci, nebyli doprovázeni sociálními pracovníky OSPOD. Tato problematika zatím nebyla příliš zpracovaná, neboť status doprovázející organizace byl uzákoněn až novelou zákona č. 359/1999, Sb., o sociálně-právní ochraně dětí v roce 2013, o tomto zákonu se více zmiňuji v kapitole 2. 1.

4.2 Výzkumné otázky

Cílem metodologické části bakalářské práce je zjistit odpověď na hlavní výzkumnou otázku (HVO), která zní: „Jak doprovázející organizace naplňovala potřeby dětí v pěstounské péči?“

Ke komplexnímu zodpovězení HVO jsem využila dílčích výzkumných otázek (DVO), které se opírají o teoretickou část bakalářské práce, konkrétně o Maslowovu pyramidu potřeb. DVO znějí následovně:

DVO 1: Jak klíčový pracovník (dále jen KP) naplňuje fyziologické potřeby dětí v pěstounské péči?

DVO2: Jak KP naplňuje potřebu bezpečí a jistoty u dětí v pěstounské péči?

DVO 3: Jak KP naplňuje potřebu lásky dětí v pěstounské péči?

DVO 4: Jak KP naplňuje potřebu úcty, uznání a sebeúcty u dětí v pěstounské péči?

DVO 5: Jak KP naplňuje potřebu sebeaktualizace, seberealizace u dětí v pěstounské péči?

DVO 6: Jaké ještě další potřeby může KP naplňovat?

Dílčí výzkumné otázky jsem přepracovala v tazatelské otázky tak, aby byly pro respondenty co nejsrozumitelnější.

4.3 Výzkumný vzorek a jeho výběr

Vzhledem ke zvolenému tématu „Jak doprovázející organizace naplňovala potřeby dětí v pěstounské péči“ jsem si jako výzkumný vzorek pro svou práci vybrala mladé dospělé, kteří prošli pěstounskou péčí a jejichž rodinu doprovázel klíčový pracovník doprovázející organizace. Výzkumný vzorek jsem stavěla technikou sněhové koule, rozhodující při výběru respondentů bylo, aby respondenti byli maximálně dva roky po ukončení pěstounské péče. Toto rozpětí jsem zvolila z důvodu, aby si respondenti snáze vybavili vztah se svým klíčovým pracovníkem a lépe si pamatovali na vzájemnou spolupráci. Respondentům bylo mezi 19 a 20 lety, vyrůstali v příbuzenské pěstounské péči a v pěstounské péči poručenské. Přibližně od 13 let měli doprovázející organizaci. Doprovázející organizace působily ve čtyřech krajích České republiky.

S ohledem na anonymitu respondentek a respondentů jsem pro jejich identifikaci použila zkratky (R1 – R5) a popíši krátce jednotlivé účastníky výzkumu.

R1: Pěstounem se stal partner matky, která zemřela, když respondentce bylo 15 let. Soud ji svěřil na její žádost partnerovi matky, ke svému biologickému otci nechtěla. V pěstounské péči byla tři roky, nyní studuje vysokou školu.

R2: Po ztrátě rodičů byla respondentka se sestrou ve 14 a 15 letech svěřena do pěstounské péče tety a strýce. Tři dny před 18. narozeninami odešly se sestrou k prarodičům z důvodu dlouhodobých neshod s pěstouny. Nyní studuje VOŠ zdravotní, vede děti v tanečních kroužcích a sama tančí.

R3: Přišel do pěstounské péče v devíti letech, jako spolužák syna pěstounky. V pěti letech přišel o matku a sestru při autonehodě, později i o partnera matky. Prošel opakovaně svěřením do dětského domova a neúspěšnou pěstounskou péčí, než se dostal do rodiny svého spolužáka. Po základní škole studoval konzervatoř, ale střední škola byla hodně náročná, nyní je na učebním oboru a stále se věnuje tanci, fotbalu a florbalu. Rád by se osamostatnil a hledá si nájemní bydlení.

R4: Do rodiny svojí babičky přišel v sedmi týdnech, nyní mu je 19 let. Studuje soukromou střední školu. S rodiči je v nepravidelném kontaktu. S ostatními příbuznými se setkává v rámci rodiny. Žije stále v domě babičky.

R5: Žije s babičkou, v její péči žije od svých 11 let, nyní je v posledním ročníku na středním odborném učilišti.

4.4 Metoda sběru dat

Výzkumnou, tedy praktickou část bakalářské práce jsem zpracovávala v podle principů kvalitativní metodologie. Ke sběru potřebných dat pro mou práci jsem zvolila polostrukturovaný rozhovor. Tento typ rozhovoru *„pomáhá udržet zaměření rozhovoru, ale dovoluje dotazovanému zároveň uplatnit vlastní perspektivy a zkušenosti“* (Hendl, 2005, s. 174).

„Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách“ (Hendl, 2005, s. 50).

Jednotliví respondenti byli nejprve kontaktováni se žádostí o spolupráci, sdělila jsem jim téma bakalářské práce a hlavní výzkumnou otázku. Následně jsme se domluvili na termínu osobního setkání. Tazatelské otázky dostali respondenti až na konkrétním setkání. Pro některé respondenty znamenalo shrnutí spolupráce s doprovázející organizací připomenutí a zpracování některých témat. Všichni souhlasili s osobním setkáním i vzhledem k ne úplně příznivé epidemiologické

situaci. Osobní setkání jsem preferovala z důvodu metody pozorování a sledování autentičnosti při odpovědích. Místo setkání si respondenti vybírali sami, podle toho, jak se cítili, se třemi jsem se potkala na neutrální půdě, se dvěma v jejich domácím prostředí. Rozhovory trvaly mezi 20 a 30 minutami. Výzkum probíhal od prosince 2021 do konce ledna 2022.

Respondenti souhlasili s tím, že jednotlivé rozhovory budou nahrávány a z nahrávaných rozhovorů bude učiněn přepis. *„Transkripce se nazývá proces převodu mluveného projevu z interview nebo ze skupinové diskuse do písemné podoby. Jedná se o časově velmi náročnou proceduru. Pro podrobné vyhodnocení je však transkripce podmínkou. Je možné pak zdůrazňovat důležitá místa podtrháváním, opatřovat určitá místa komentářem na kraji stránky nebo vytvářet seznam a srovnávat jednotlivá místa textu.“* (Hendl, 2016, s. 212). *„Hlavní zobrazovací technikou v kvalitativním výzkumu je text, který je případně opatřen kódy“* (Hendl, 2016, s. 217). *„Kategoriální systémy slouží k provádění redukce dat. Využívají se při kódování záznamů rozhovorů nebo dokumentů. Srovnáním indikátorů se krystalizuje nejprve pozvolna, pak stále jasněji sama obecnější kategorie nebo koncept“* (Hendl, 2008, s. 211). *„Navrhovaný kategorizační systém musí být dostatečně konkrétní, aby fungoval jako praktická pomůcka v dané situaci výzkumu“* (Hendl, 2008, s. 212).

4.5 Etika výzkumu

Respondenty jsem oslovila předem telefonicky, zda by souhlasili s rozhovorem pro mou bakalářskou práci. S některými respondenty jsem se znala, dva z nich jsem v minulosti doprovázela. Respondenti byli z několika doprovázejících organizací. Respondentům jsem sdělila, že jejich odpovědi nebudou poskytnuty dalším osobám, vše bude anonymizované, i pokud se o někom v rozhovoru zmíní. Také jsem považovala za důležité jim sdělit, že rozhovor neslouží ke kontrole doprovázející organizace. Původně bylo osloveno šest respondentů a pět z nich souhlasilo s uskutečněním rozhovoru, nahráváním i následným přepsáním rozhovoru.

Respondenti také byli upozorněni na to, že pokud na některou z otázek nebudou chtít odpovědět, je to jejich rozhodnutí a budu ho plně respektovat. Některé rozhovory byly emočně náročnější z důvodu minulosti respondentů. Také Hendl

(2005, s. 155) tuto situaci popisuje takto: *„Takový rozhovor se často podobá terapeutickému rozhovoru, v němž dochází již tím, že se účastník svěří a výzkumník pozorně naslouchá“*.

Jedním z etických dilemat, které jsem na počátku své práce řešila, bylo, zda oslovit i rodiny, ve kterých jsem doprovázela. Vzhledem k tomu, že předmětem zkoumání bylo naplňování potřeb dětí v pěstounské péči a ne kvalita procesu doprovázení, rozhodla jsem se, že oslovím i tyto mladé dospělé. Doprovázení v těchto rodinách jsem ukončila v roce 2017, poté měla rodina ještě dalšího klíčového pracovníka. S mladými dospělými jsem o této situaci hovořila a domluvili jsme se, že se zaměří na celé spektrum svých klíčových pracovníků.

Na závěr každého rozhovoru byl dán respondentům prostor pro své vlastní vyjádření a zároveň bylo nabídnuto, že pokud by později chtěli něco doplnit či změnit, samozřejmě se na mě mohou obrátit. Každý respondent měl můj telefonický kontakt.

4.6 Analýza dat

Tato část bakalářské práce je zaměřená na analýzu získaných dat z rozhovorů s mladými dospělými, kteří vyrůstali v pěstounské rodině a měli doprovázející organizaci. Následující kapitoly obsahují představení odpovědi respondentů. Na konci každé kapitoly uvedu dílčí závěry, ve kterých shrnu jednotlivá témata. Na konci této části uvedu shrnutí celého výzkumu.

4.6.1 Jak klíčový pracovník mohl naplňovat fyziologické potřeby respondentů?

U naplnění fyziologických potřeb respondenti uváděli, že jim klíčový pracovník (KP) pomáhal s finanční podporou kroužků (pohybovými aktivitami), že jinou formu naplňování fyziologických potřeb nemohl realizovat. Jen R4 uvedl, že mu klíčový pracovník pomohl zařídit finance na realizaci nového pokoje a na kroužky: *„vzpomínám si, že přes toho pracovníka, nebo jak to říct, nějaký skříňě mi pomohl zařídit a co se týče kroužků“*, R5 k tomu uvádí: *„pomáhal mi zařizovat nějakou kroužky“*, nebo R3 uvádí: *„tábory třeba, i kroužky, break dance a kdykoliv jsem něco takového potřeboval“*. R1 popisuje, že ji nic nechybělo a říká k tomu: *„to si úplně“*

nemyslím, že mohl“, také R2 k tomuto tématu uvádí, že KP nemohl tuto potřebu naplňovat: *„to nemohl nějakým způsobem ovlivnit“*.

Dílčí shrnutí:

Nyní bych ráda shrnula DVO 1: Jak klíčový pracovník naplňuje fyziologické potřeby dětí v pěstounské péči?

Z odpovědí respondentů je patrné, že v rámci fyziologických potřeb jim KP naplňoval potřebu pohybu a volnočasových aktivit. Jeden respondent uvedl, že mu pomohl najít zdroj na vybavení celého nového pokoje, v tomto případě by se tedy dalo říci, že KP mohl naplnit i fyziologickou potřebu spánku. Jinak se respondenti vyjadřovali, že fyziologické potřeby jim klíčový pracovník nenaplňoval. Z odpovědí vyplývá, že dítěti mohl nebo měl jeho fyziologické potřeby naplňovat primární pečovatelský pracovník, který s ním byl v úzkém kontaktu, v tomto případě tedy pěstoun nebo poručník.

4.6.2 Bezpečí mezi klíčovým pracovníkem a dítětem (struktura, dochvilnost, řád)

Bezpečí je pro vztah klíčového pracovníka a dítěte důležitou součástí jejich společné práce. R1 uvádí, že bezpečí pro ni bylo klíčové: *„jo, ta moje klíčová pracovnice byla fakt milá, ta si se mnou vždycky popovídala o samotě, a když byl i covid, tak jsme si volaly“*. R1 se několikrát stalo, že s KP přijela i její nadřízená a že s tou pocit bezpečí nenavázaly, naopak, že situace byla i vyhrocená: *„musela jsem se rozbrečet a odejít“*. R1 k těmto situacím říká: *„byl to velký rozdíl, pokud přijely dvě pracovnice a jedna byla ta moje klíčová, se kterou jsem vždycky mluvila o samotě, ta byla fajn, s tou se mi dobře povídalo, a zavolala si právě i mého pěstouna a tam byla starší paní z té doprovodné organizace a ona na mě byla nepříjemná a hnusná, protože jsme se neshodly na tom, co pro nás znamená rodina. Ona mi vlastně furt vnucovala, že můj pěstoun pro mě musí být rodina a já jsem jí nedokázala vysvětlit, že jako rodina pro mne není, že rodina jsou moji příbuzní, se kterými mám společné geny, ona nedokázala pochopit, že toho člověka můžu mít ráda i bez toho, aniž bych mu říkala rodina“*. U této konkrétní situace vnímám, že obě KP nerespektovaly, co jim

respondentka říká a že tyto situace potom mohou bránit v bezpečném rámci, kde se KP a dítě pohybuje.

R2 popisuje bezpečí, které prožívala, když KP přijela do rodiny *„na tu chvíli jo, že nám jako vesměs (pěstouni) nemůžou nic udělat, nemůžou nám tam začít nadávat nebo tak, že je tam někdo cizí před ním si to oni nedovolí, ale nebylo to takový, že bysme v tom člověku měly oporu a mohly mu říct, jak to doma opravdu je. Nebo třeba mohly, ale my jsme to tak necítily“*. R3 v rozhovoru mluví o tom, že pro něj bylo důležité, že mohl mluvit s KP o samotě bez matky a sourozenců a k tomuto tématu uvádí: *„občas mi to bylo jedno, občas jsem chtěl to soukromý, většinou mi to to bylo jedno, když jsem neměl trable s mámou“*.

Dílčí shrnutí:

DVO 2: Jak klíčový pracovník naplňuje potřebu bezpečí a jistoty u dětí v pěstounské péči?

Na základě výpovědí respondentů bylo u KP důležité zaměřit se na potřebu bezpečí a pracovat s dítětem na tom, aby se cítilo bezpečně a mohlo se otevřít i negativním myšlenkám a situacím. Aby spolupráce mezi KP a dítětem mohla být bezpečná, KP by měl být dobrý pozorovatel a klást vhodné otázky, aby dítě mělo prostor pro diskusi. KP tak může pomocí hry nebo rozhovoru pozitivně ovlivnit společně strávený čas a budovat s dítětem postupně pevný základ pro jeho budoucí vztahy. V několika případech se bezpečí mezi klíčovým pracovníkem a dítětem nepodařilo nastavit. Toto mělo vliv na jejich vzájemný vztah a rozhovory se podle respondentů uskutečňovaly jen po formální stránce, protože KP bezpečí neuměl navodit.

4.6.3 Vztahy v kontextu pěstounské péče (sounáležitost, potřeba lásky)

R2 hovořila o tom, že očekávala, že ve chvíli, kdy se sestrou přišly o rodiče je všichni budou podporovat a *„udělají pro to dítě všechno, aby se nějak jako snížilo riziko postraumatické stresové poruchy, že si to dítě neponese tolik do budoucna a nebude tím a nebo, aby tím bylo ovlivněno co nejmíň“*. Obě očekávaly: *„že nás budou*

podporovat, a že nám vytvoří ten domov a že se budou vlastně snažit minimalizovat ztrátu těch rodičů“. Podle respondentky nefungovaly vztahy ani v širší rodině, kdy popisovala, že *„otec pěstounky se k nám nechoval hezky, nadával nám, my vlastně v pubertálním věku měly potřebu kamarádů, ke kamarádům jsme měly blíže než ke komukoliv jinému, takže nás vlastně odtrhovali od něčeho, co jsme v tu chvíli potřebovaly“.*

R3 popisoval rodinu a vůbec vztahy jako velmi důležité. O vztah s mámou se bál nejvíce: *„asi nezklamat, nezklamat mámu. Nezklamat“.* KP mu pomáhal v těžkých situacích, kdy nevěděl, jak s mámou mluvit o tom, že něco provedl: *„že jsem něco proved a bál jsem se o tom s mámou mluvit s tím, že jsem se bál, že jsem ji nějak třeba zklamal“.* Jako důležitou potřebu, o které mluvil ve vazbě ke KP, že mu pomáhal naplňovat *„i vztah s rodinou, mámou a se sourozenci“.* V rámci rozvoje svých vztahů se několikrát také zúčastnil pobytu s lidmi, kteří také vyrůstali v náhradních rodinách. *„Byla to zkušenost se vidět s lidma, který to mají podobně, pochopení, že v tom nejsem sám, že je to normální věc a že je důležitý, abych se měl fajn“.*

To R5 jako nejdůležitější ve vztahové rovině popisuje *„aby se ten pěstoun o mě nemusel tak moc starat. Vzal si mě na krk a nechtěl jsem, abych ho zbrzdřoval v jeho životě“.* Podobnou situaci uvádí i R1 *„pro něj docela náročná situace, takhle najednou hodit mu na krk puberťáka“.* V obou popsáných situacích je patrné, že děti přemýšlí o tom, jak rodina reaguje na jejich příchod, co to pro ně bude znamenat. Dítě by ideálně po příchodu do rodiny mělo být seznámeno s tím, jak rodina funguje, jaké má rituály, co kdo má rád či čemu se vyhnout. Všechny tyto informace by ujišťovaly dítě v jeho roli a mohlo by se lépe stabilizovat a nemít pocit toho, že je v rodině „přistěhovalcem“.

Dílčí shrnutí:

DVO 3: Jak klíčový pracovník naplňuje potřebu lásky dětí v pěstounské péči?

Vztahy, jejich pevnost a stálost jsou pro dítě velmi důležité. Respondenti přicházeli do pěstounské péče v různém věku. Pro někoho byl v té době důležitý

vztah s pěstounem, pro některé vztah s vrstevníky. Zpočátku je podstatné, aby se dítě dobře připoutalo na své pečovatele, pokud je vazba s nimi pevná, dítě se otevírá dalším vztahům v širší rodině nebo později s kamarády. Vztah s KP se buduje postupně, např. pomocí her nebo jiných metod pro navázání vztahu mezi oběma aktéry. Vztahy je možné budovat na základě důvěry a bezpečí. Ty by měli KP i pěstoun v dítěti posilovat a zkompetentňovat ho do dalších vztahů. Vztahová zklamání se mohou překloupat do různých frustrací a dítě, pokud nenajde pomocnou ruku, může v dospívání začít selhávat.

4.6.4 Respekt mezi klíčovým pracovníkem a respondenty (uznání, sebeúcta)

R1 popisovala, jak KP respektovala ji, jako osobu „*nic mi nikdy neshazovala, nebo jsem nepocítila takový pocit*“. KP respektovala i její přání, kdy ji doprovázející organizace nabízela psychologickou podporu po začátku pěstounské péče: „*nabídli mi i psychoterapii, že jsem chvíli docházela i na psychoterapie, takže to bylo moc fajn a nikdy jako neshazovala, že chodím na psychoterapii a zároveň k psycholožce, jen se vždycky ptala, jestli je všechno v pořádku, jestli jako mi to všechno vyhovuje*“. Podle mínění R5 ho KP „*respektoval, ale mě bylo jasné, že je to jeho práce a že tím mě musí respektovat*“. R4 popisuje že: „*že si věci řešil zásadně sám*“ po špatné zkušenosti s KP, kdy očekával, že KP za něj bude intervenovat a do jeho intervence vkládal naděje. R3 mluvil i o tom, že si řekl, kdy chtěl být s KP o samotě a kdy u toho byl i s mámou. Měli to nastavené tak, že si řekl R3. „*Většinou mi to bylo jedno, když jsem neměl trable s mámou*“.

Dílčí shrnutí:

DVO 4: Jak KP naplňuje potřebu úcty, uznání, a sebeúcty u dětí v pěstounské péči?

Slovo respekt se promítal do různých vrstev rozhovorů. Respondentům většinou vyskočila jedna zkušenost s KP, kde byl nebo nebyl respektován. Jeden respondent řekl, že KP má v popisu práce, aby respondenta respektoval. Bylo zajímavé pozorovat, jakým pohledem jsou respondenti schopni se na různé situace dívat. Myslím, že toto téma by si zasloužilo hlubší rozpracování. Doporučovala bych

se zaměřit na situace, kdy dítě respekt vnímá a kdy ne a jakou to má souvislost s jeho rolí v rodině, případně náhledu na jeho osobu v rodinném systému.

4.6.5 Podpora od klíčového pracovníka (sebeaktualizace)

Je třeba konstatovat, že slovo podpora zaznívalo často od všech respondentů a v řadě nich značně rezonovalo. R2 popisovala situaci, kdy ke konci pěstounské péče, když už věděla, že z rodiny odejde a její sestra půjde do péče k prarodičům, byla schopna přijmout podporu od KP a *„ke konci jsem pocítovala, že se na ně můžu obrátit s problémy, že kdyby se něco stalo, že nám pomůžou a že na to nejsme úplně samy a že mi nic nehrozí a můžu mluvit“*.

R5 v rozhovoru říká: *„pomáhala mi hlavně ve škole, ve škole mě nikdy moc nemuseli, učitelé mě neměli rádi“*. Dále v rozhovoru uvádí, že KP měla vliv na jeho vztahy jak v rodině, tak ve škole: *„ukázala mi, poradila mi, já ji poslechl a většinou to bylo dobrý“*. Také popsal situaci, kterou jeho KP řešila, když byl ve škole šikanován: *„podporovala mě a šla do školy a snažila se to nějak řešit“*. Tento respondent uvádí, že *„KP měla jednoznačně podpůrnou roli“* a že kdyby jeho klíčová pracovnice nebyla tak podporující *„určitě bych nebyl, dá se říct, tak šťastnej, jako jsem teď“*. I R4 mluvil o tom, že KP *„šel do školy, tak to jo, nějaká podpora tam byla. I když v tu chvíli, v tu danou situaci, tak mi to nepřišlo adekvátní, ta pomoc mi nepřišla vyloženě dostatečná“*.

R1 hovořila o tom, že ji KP podporovala tím, že se jí věnovala jak měla: *„přijela vždycky na čas, byla tam ten smluvený čas, byla tam tak dlouho jak měla být, nikdy třeba nezvedala telefony přitom, nebo prostě věnovala se mi tak jak měla, si myslím, podle máho“*. Stejná respondentka v jiné části rozhovoru uvádí, že ji KP byla podporou u soudu, kdy se řešilo její svěření do pěstounské péče: *„ Podpora u soudu, ona byla u máho soudu, u máho řízení, tam..... Protože tam byli, pozor měli být lidi z OSPOD, který ani nepřišli na ten můj soud..... takže ona mi tam dělala nějakou tu podporu, přeci jen oni tam byli ty dvě strany, ten můj táta a ten můj pěstoun, takže se to tam trochu mlelo mezi sebou. Takže ona mi tam dělala takové Švýcarsko, takový neutrální. Byla tam jako pro mě, měla jsem se za koho schovat. Měla jsem pocit, že se tam za mě nehádá, ani nebojuje, ale že tam někdo stojí, že kdyby se dělo něco*

špatnýho, tak že tam mám někoho, kdo řekne, takhle to být nemá“. R1 také uvádí soudy jako první, co ji napadne při slovu pěstounská péče. Je tedy patrné, že při soudním řízení je důležité, když má dítě podporu, R1 bylo v té době 15 let a bylo pro ni důležité se v rozhovoru o soudu několikrát zmínit.

Konkrétní byl R3 k tématu podpory. Hovořil o tom, jak při setkání KP s ním a s poručnicí navrhl, že by chtěl jít na jinou školu, než chtěla poručnice. Jeho názor zprvu poručnice nechtěla slyšet, ale KP ho podpořila, že by to mohl zkusit. Poručnice po prvotním zamítnutí začala více naslouchat názoru R3, poslechla si, že na tuto střední školu by se mohl dostat i s těmi ne úplně dobrými známkami, které má a postupně ji přesvědčil: *„KP podpořil můj názor, bylo to pro mě hodně důležitý. Dodalo mi to dost sebevědomí. Že jsem nebyl za hlupáka, nevím, jak bych to popsal“.* Dále ještě k tomuto tématu ještě uvádí *„že když potřeboval něco říct mámě, tak v tom nebyl sám“.*

Dílčí shrnutí:

DVO 5: Jak klíčový pracovník naplňuje potřebu sebeaktualizace, seberealizace v pěstounské péči? V rozhovorech respondenti popisovali, že díky podpoře od KP nebyli v minulosti na některé, i těžké situace sami. Dále KP vnímali jako zdroj informací, které potřebují dostat při některých situacích, které se řešili u soudu, ve škole či s kamarády. Podpora od KP byla také tématem osobního rozvoje, kdy měl důležitou roli při některých diskuzích s pěstounem o budoucnosti svěřeného dítěte. Bylo znát, že pokud se dítěti dobře s KP spolupracuje a důvěřuje mu, více se otevírá a tento vztah může být pro dítě podpůrný a rozvíjející. KP by měl věnovat dostatek pozornosti dítěti, čímž může pomoci dítěti budovat pevnost, stabilitu a sebevědomí do budoucna.

4.6.6 Důvěra mezi klíčovým pracovníkem a respondenty

Toto téma je mimo Maslowovu pyramidu potřeb, ale respondenti o něm často hovořili, proto zde odpovědi respondentů uvádím. Část respondentů se podařilo navázat důvěru s KP, jiní po špatných zkušenostech s KP důvěru ve spolupráci neměli. R4 hovořil o konkrétní situaci, která v něm zůstala: *„Tenkrát to byla situace,*

kdy mě chtěli dát do pastáku...nebudu ho jmenovat.....já jsem čekal, že by mi mohl nějak pomoci, že by mě mohl podpořit, ale místo toho, když to řeknu takhle spřáhnul se s ostatníma a prostě mě do pastáku poslal a já se tam od něj pomoci v tu chvíli nedočka“ a na doplňující otázku, zda tato situace mohla mít vliv na důvěru v KP, byla odpověď: „Co se týče klíčových pracovníků, tak ne, ale co se týká všeobecně lidí, tak ano“. Tentýž respondent v další části rozhovoru hovoří o tom, že: „všichni mi říkali, že mi pomůže, tak jsem si k němu vypěstoval důvěru a když jsem ji potřeboval, tak nic. No a do teď mám problém věřit lidem. Nebavím se o ničem s nikým, protože to nemá smysl“.

R5 hovořil o důvěře takto: „...já moc důvěru v lidi nemám, takže jsem se bavil s ní, tak to bylo docela důvěrný.“ R2 hovořila o tom, že se sestrou neměly ke klíčovému pracovníkům důvěru, protože měly strach, že když něco řeknou klíčovému pracovníkovi, ten by mohl informaci předat pěstounům. Obě se cítily ohrožené, že by na ně pěstouni křičeli, že si na ně stěžovali. Vztah mezi pěstouny a dětmi byl velmi napjatý a děti se bály něco klíčovému pracovníkovi sdělit. Sestry se jednou svěřily KP, že nechtějí jezdit s pěstouny na chatu, že by chtěli zůstat na víkend u svých prarodičů: „nechtěli jsme s nimi jezdit na chatu, protože ta pěstounka tam měla otce, který se k nám nechoval hezky, nadával nám a byla to samota a barák ošklivej..... takže jsme to řešili, že tam jezdit nechceme. No a klíčový pracovník to našel před těmi pěstouny, a když odjel, tak bylo akorát zle, že jsme si stěžovaly, že nikam jezdit s nimi nechceme“. Tato respondentka, přestože s KP pracovníkem hovořila se sestrou o samotě, v rozhovoru uvádí, že: „vždycky jsme všechno odkývaly, že všechno je dobrý, nic se neděje“. Chtěly, aby byl v rodině klid a moc se o nich a jejich problémech nemluvilo a neřešily se: „tak stejně nic nevyřeší, a stejně se bude přihlížet k těm pěstounům a bude se jednat v jejich prospěch, ne v náš. Takže proto i na základě tohoto jsme k nim neměly žádnou tu důvěru. A nic důvěrného jsme s nimi neprobíraly“. Z této části rozhovoru vyplývá, že i když mluvily s KP o samotě, nechtěly mu říct, jaká situace v rodině opravdu je. Po celou dobu trvání pěstounské péče se snažily, aby KP nic konkrétního nesdělily, protože se bály trestu od pěstounů.

Až na konci pěstounské péče, tři dny před svými 18. narozeninami měla pocit, že nyní už je v bezpečí a může udělat něco pro svoji sestru, aby se cítila lépe: „*poprvé jsem vlastně šla za sociální pracovnící*“ a řekla jí pravdu, jaká situace v rodině je. Nechtěla, aby sestra v rodině zůstala sama „*spíš až fakt ke konci, když jsme věděly, že u nich nebudeme, že už se nám nemůže nic stát, už nebude hůř, protože od nich budeme pryč a vlastně máme paní z OSPOD a KP, který nám když to řeknu takhle kryjí záda, že když by se něco stalo, že nám pomůže a že na to nejsme úplně samy*“. Pro R2 to byl velmi silný moment. Její síla se ukázala v tom, že se musí o sestru postarat, že si ji sice nemůže vzít do pěstounské péče z důvodu svého studia, ale že chce zajistit její bezpečí: „*až ke konci jsem pocítovala, že je to (KP) jeden z lidí, který vedle sebe mám a na který se můžu obrátit a že jsou to vzdělaní lidé a rozumí tomu tématu. Ale to jsem už od nich byla pryč a věděla jsem, že mi nic nehrozí a můžu mluvit*“.

R3 uvádí, že mu klíčový pracovník naplňoval „*pocit bezpečí, důvěru, jistotu*“. Důvěrou nazývá i to, že: „*KP byla taková moje opora, když jsem potřeboval něco říct mámě, tak jsem v tom nebyl sám*“.

Dílčí shrnutí:

Toto dílčí shrnutí se týká vzájemné důvěry KP a dítěte a odpovídá na DVO 6: Jaké další potřeby může klíčový pracovník naplňovat? Pokud je jejich vzájemný vztah postaven na důvěře, dítě může s KP o situacích, ve kterých se necítí dobře mluvit. Postupně se učí, že se dají situace otevřeně řešit. Je důležité, aby dítě zažilo, že někomu mimo svoji rodinu může důvěřovat. Respondenti hovořili o tom, že důvěra v KP pro ně byla důležitá, mohli se pak obracet na KP s těžkými tématy a společně je tyto situace pak společně vracet zpět do rodiny a dítě se učí, že s důvěrou se o KP může opřít. může tyto situace v rodině řešit. Pokud se však podaří důvěru mezi KP a dítětem navázat, může být spolupráce velmi podpůrná a pro dítě rozvíjející. Na druhou stranu, pokud se důvěra mezi oběma aktéry nevytvoří, dítě se uzavírá do sebe a těžko navazuje důvěrné vztahy i v budoucnu.

4.6.7 Komunikace mezi klíčovým pracovníkem a respondenty

I toto téma vyplynulo z rozhovorů s respondenty, nebylo uvedeno v otázkách, respondenti odpovídali na DVO 6: Jaké další potřeby může klíčový pracovník naplňovat?

R5 popisuje vztah se svojí pěstounkou z důvodu vztahu mezigeneračního tématu vnuk-babička jako složitější: „*komunikace byla těžší, protože je starší*“, k tomu uvádí. Ale na druhou stranu pozitivně hodnotí roli KP, která „*ukázala a poradila, jak na situace*“. Podle něj se komunikace s KP pozitivně odrážela při konfliktech s babičkou: „*Když jsme se neshodli s babičkou na docela vážný věci, tak mi pomohl (KP), abychom to urovnali s babičkou, abychom se nějak domluvili. Podpořila mě, abych ji to řekl sám, abych si stál za svým slovem*“. Tento respondent hovořil o tom, že obecně důvěru v lidi nemá, ale že vztah s KP a to jak se spolu bavili „*tak to bylo docela důvěrný*“. Také vzpomíná na to, že „*když jsem mu něco řekl, on mi odpověděl, a mě to docela pomohlo*“, že to mohlo mít vliv na jeho budoucí vztahy, kdy si zažíval přirozenou diskuzi mezi dospívajícím a KP.

R2 hovořila o tom, že „*všechno jsme jim odkývaly, že všechno je dobrý, nic se neděje*“. U této respondentky bylo znát, že vzájemná komunikace s KP probíhala jen o tom, na co se KP ptal a ani jedna ze sester se nepouštěla do hlubších témat „*byl to bojkot, nechtěly jsme s nima komunikovat*“.

V případě R1 a KP se jednalo o více respektující vztah. „*Ona mě hodně informovala, co se týče té pěstounské péče a že teď to vnímám trochu jinak. Já mám teď několik kamarádů, který si tím prošli taky tou pěstounskou péčí a tak mě k tomu podpořila, abych to vnímala jinak než jsem to vnímala já. Já jsem to měla jednodušší, než většina dětí v pěstounských péčích, takže mě trochu naučila dívat se na to kriticky, mám jako z toho jiný kamarády se kterými jsem to normálně probrala, nějaký pocity a takhle, že jsme si to sdělili, jak to každý máme a že mě jako naučila na to nahlížet nejenom, jak to mám já, ale jak to mají i ti ostatní, že mi ukázala takovej ten nehezký pohled těch pěstounských péčí, který často je*“. Respondentka si díky pravdivé komunikaci s KP, která ji odpověděla na její otázky a informovala ji o

pěstounské péči, našla okruh dalších přátel „právě díky tomu jsem věřila tomu, co ty lidi říkají“.

R3 v rozhovoru uvedl, že spolupráce s KP mohla mít vliv na jeho budoucí vztahy tím, že jejich vztah byl postaven na „komunikaci, důvěře a i to vyslyšet si ostatních názor“, proto se později mohl rozvíjet a mít pocit důvěry a jistoty v další osoby. R4 naopak tvrdí: „dával jsem si pozor na to, co říkám, víc jsem se hlídal“, z jeho názorů vyplývá, že s KP nevedl důvěrné rozhovory a „to byly věci, které si zásadně řešil sám“. R5 nadšeně vyprávěl o tom, jak jezdil rád na pobyty od doprovázející organizace a že se tam seznámil s lidmi, kteří „byli ze stejného těsta, takže si rozuměli a s pár lidma, se kterými jsem tam jezdil, jsem v kontaktu do dneška“.

Dílčí shrnutí:

Téma komunikace se prolíná všemi ostatními tématy. Z odpovědí respondentů vyplývá, že když je dobře nastavená podpora a důvěra v bezpečném prostoru, dítě je schopno lépe komunikovat, než v prostředí, které je pro dítě z různých pohledů nepřátelské či nedůvěryhodné. Pokud je dítě schopno dobře komunikovat, rozvíjí se jeho potencionál a sebevědomí.

4.7 Shrnutí a doporučení pro praxi

Na tento výzkum by se mělo pohlížet jako na explorační vhled do problematiky, protože není v možnostech této bakalářské práce postihnout všechny aspekty, které by si zkoumání zasloužily. Pro hlubší zkoumání procesů a potřeb by byl potřeba větší vzorek, tvrzení respondentů tedy není možné generalizovat. Z rozhovorů, které jsem uskutečnila s respondenty, vyplývá, že důležité jsou všechny výše uvedené potřeby - ať už se jedná o vztahy, bezpečí, respekt, důvěru, podporu nebo komunikaci. Fyziologické potřeby naplňoval klíčový pracovník hlavně v podobě aktivit, v jednom případě zajišťoval finance na realizaci dětského pokoje. Vysvětlují si to tak, že fyziologické potřeby by měl naplňovat primární pečovatel dítěte, to znamená pěstoun nebo poručník, ale tento závěr by bylo dobré rozvinout v rámci dalšího výzkumného projektu.

Z výše uvedených dat také vyplývá, že klíčový pracovník by měl umět zacházet s emocemi dětí, kteří vyrůstají v pěstounské péči. Měl by na ně reagovat a pracovat s nimi. Mladí dospělí v rozhovorech popisovali nejen zklamání, ale radost ze vztahu s KP, proto bych zde doporučovala, aby se KP nebál emocí dítěte a reflektoval je přiměřeně věku dítěte vyrůstajícího v pěstounské péči. V neposlední řadě je důležité, aby se KP v rodinách neměnili příliš často. V opačném případě není prostor pro naplňování potřeb vztahu, bezpečí, respektu, důvěry ale ani podpory a dobré komunikace. Osobnost KP je založena kromě jeho odborných znalostí také na jeho zkušenostech s konkrétními situacemi a schopnostech, jak tyto situace vyhodnotit. KP pracuje i s intuicí a individuálním vnímáním situací při jednotlivých setkáních s dítětem a rodinou. Vztah s klíčovým pracovníkem může být pro mladého dospělého velmi dobrou korektivní zkušeností, ze kterého může čerpat i v budoucích vztazích.

Problémové se mohou zdát situace, kdy pěstouni berou celý proces doprovázení jako povinnost a toto přenáší i na děti, které mají v péči. Ty pak mohou setkání s KP „odsedět“ a jejich vztah se neposouvá. Děti by KP měly brát jako partnera, kterému mohou důvěřovat.

Jako doporučení pro další výzkum bych se zaměřila i na vztah doprovázející organizace, dítěte i pěstouna. Pomocí rozhovorů s dětmi i pěstouny vyhodnotit vztah mezi nimi a doprovázející organizací. Vnímám zde důležitost pozitivního a důvěrného navázání vztahu mezi pěstounem a doprovázející organizací, která se může odrážet na vztahu mezi doprovázející organizací a dítětem. Z rozhovorů s respondenty vyplývalo, že pokud pěstoun důvěřuje klíčovému pracovníkovi a má jeho respekt, tak se tato zkušenost přenáší i do vztahu mezi KP a dítětem.

Závěr

Tato bakalářská práce se zabývá potřebami dětí, které vyrůstaly v pěstounské péči a měly doprovázející organizaci. Respondenti měli přímou zkušenost s prací klíčového pracovníka a doprovázející organizace. Teoretická část je zaměřená na vysvětlení základních pojmů, které se váží k pěstounské péči, k potřebám dětí v pěstounské péči a ke statusu doprovázející organizace.

Metodologická část popisuje techniku výzkumu, metodu sběru dat, analýze dat, dílčí shrnutí a celkové shrnutí. Výzkumné šetření probíhalo pomocí polostrukturovaných rozhovorů s pěti mladými dospělými. Jednotlivé kapitoly byly provázány s tazatelskými otázkami pro respondenty. Na základě těchto dat odpovím na hlavní výzkumnou otázku, která zní: „Jak doprovázející organizace naplňovala potřeby dětí v pěstounské péči“?

Odpovědí na hlavní výzkumnou otázku je, že klíčový pracovník mohl ze své pozice naplňovat některé potřeby dětí v pěstounské péči. Nicméně práce klíčového pracovníka je o možnostech, jak se k dětem připojit, naladit, takže by se dalo mluvit o schopnostech vcítit se do různých situací, které setkávání s dětmi přináší. Klíčový pracovník může naplňovat potřebu bezpečí, důvěry, respektu, podpory, pokud má s dítětem navázaný vztah. V rozhovorech s respondenty byla opakovaně zmiňována i potřeba vzájemné komunikace. Naopak potřebu, kterou podle respondentů nemůže klíčový pracovník příliš naplňovat, jsou fyziologické potřeby dětí, neboť není přítomen v rodině tak často, aby tuto potřebu mohl naplňovat. Respondenti se vyjadřovali tak, že např. aktivity, které by se daly k fyziologickým potřebám přiřadit, naplňovat může, ale naplnění širšího spektra fyziologických potřeb není možné.

Největším přínosem práce tohoto výzkumu je zmapování potřeb, na které se může doprovázející organizace zaměřit v péči o pěstounské rodiny a děti, které v těchto rodinách vyrůstají. Zaměřením se na potřeby navázání vztahu, důvěry, respektu, podpory a rozvoji komunikace mezi všemi aktéry může být status doprovázející organizace pevně ukotven v rodinném systému tak, aby nedocházelo k selhávání dětí v pěstounské péči a pěstouni měli dostatek podpory, kterou potřebují pro svou nelehkou roli pečovatele.

Na závěr bych použila vyjádření jednoho z respondentů, který na otázku, co by dělal, kdyby neměl klíčovou pracovníci, odpověděl: „Určitě bych nebyl dá se říct tak šťastnej, jako jsem teď.“

Zdroje

1. Armstrong, M. (2007). *Řízení lidských zdrojů*. Praha: Grada Publishing.
2. Bubleová, V., Vránová, L., Vávrová, A., Frantíková, J. (2011). *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o. s.
3. Bubleová, V., Vávrová, A., Pokorná, P., Frantíková, J., Korcová, H., Řeháková, K., (2012). *Přípravy pro budoucí náhradní rodiče*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o. s.
4. Bubleová, V. a kol. (2018). *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, spolek.
5. Cairns, K. (2013). *Bezpečná vazba mezi náhradními rodiči a dítětem*. Praha: Portál.
6. Corrigan, M., Moore, J. (2011). *Listening to children's wishes and feelings*. London: BAAF.
7. Děti patří domů, z. s. (2020). *Manuál provázení pěstounskou péčí*. Děti patří domů z. s.
8. Dunovský, J. a kol. (1999). *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada Publishing.
9. Drapela, V. J., (1997). *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál.
10. Gabriel, Z., Novák, T., (2008). *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada Publishing.
11. Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál.
12. Hendl, J. (2008). *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál.
13. Hendl, J. (2016). *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál.
14. *Instrukce náměstkyně*. (2019). Praha: MPSV.

15. Kovařík, J. a kol. (2004). *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál.
16. Kolektiv autorů. (2016). *Tři kroky k samostatnému životu*. Nadační fond J&T a Kruh rodiny, o.p.s.
17. Kolektiv autorů. (2018). *Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*. Asociace poskytovatelů sociálních služeb.
18. Matějček, Z. (1994). *Co děti nejvíc potřebují*. Praha: Portál.
19. Matějček, Z. (1999). *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál.
20. Matějček, Z. (2002). *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál.
21. Matoušek, O. a kol. (2003). *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál.
22. Matoušek, O. a kol. (2013). *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál.
23. Matoušek, O. a kol. (2005). *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál.
24. *Náhradní rodinná péče vykonávána příbuznými*. (2014). Praha: Nadační fond J&T.
25. Patočková, L., Kubicová, K., Bodo Novotná, A. (2019). *Klíčovou dírkou*. Děti patří domu. Nadační fond Veolia, Nadační fond J&T.
26. Pazlarová, H., ed (2016). *Pěstounská péče. Manuál pro pomáhající profesí*. Praha: Portál.
27. Pokorná, P., Vávrová, A., V., Frantíková, J., Vančáková, M., Řeháková K., Chaloupková, L. (2012). *Metodika podpůrných aktivit pro náhradní rodinnou péči (Podpora pěstounských a osvojitelských rodin s romskými dětmi, Arterapie, Klub náhradních rodin, Videotrénink interakcí)*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o.s.
28. Nadace J&T (2015). *Praktický průvodce doprovázením pěstounské péče*. Praha: Nadační fond J&T.
29. Ptáček, R., (2015). *Děti na cestě: Vliv náhradních forem péče na vývoj dětí a život dospělých*. Praha: Nadační fond J&T.

30. Semerádová, M., Černá, R., Zachařová, B. (2011). *Metodika doprovázení. Podpora, vzdělávání a kontrola při výkonu náhradní rodinné péče*. Amalthea o.s.
31. Semerádová, M., Černá, R., Zachařová, B. (2013). *Metodika doprovázení. Podpora, vzdělávání a kontrola při výkonu náhradní rodinné péče*. Amalthea o.s.
32. Racek, J., Solařová, H., Svobodová A. (2014). *Vyhodnocování potřeb dětí*. Lumos.
33. Sobotková, I., Očenášková, V. (2013). *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta.
34. Thórová, K. (2015). *Vývojová psychologie: proměn lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál.
35. Uhlířová, V. (2010). *Dítě ve výchově příbuzných*. Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit.
36. Vágnerová, M., (2012). *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče.
37. Zákon číslo 89/2012 Sb. Občanský zákoník.
38. Zákon č. 359/1999 Sb. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí.

Bibliografické údaje

Jméno a příjmení autorky: Alice Kunešová

Studijní program: Sociální politika a sociální práce

Název práce: Naplňování potřeb dětí v pěstounské péči.

Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Hejnová, Ph.D.

Rok dokončení práce: 2022

Počet znaků textu práce (včetně literatury, bez příloh)

Přímé citace:

Ostatní text:

Celkový počet znaků: 14326

Počet pramenů a literatury: 37

Názvy souborů umístěných na doprovodném CD

Text práce ve formátu PDF:

Text práce ve formátu DOC nebo DOCX:

Příloha 1

Tazatelské otázky:

Když se řekne pěstounská péče, co Vás první napadne?

V jakém věku jste přišel do PP a jak dlouho jste byl v pěstounské rodině?

Vzpomenete si na to, co jste v době kdy jste byl v pěstounské rodině vnímal jako nejdůležitější? Co jste potřeboval?

Jakým způsobem mohl klíčový pracovník naplňovat Vaše fyziologické potřeby? Mohl klíčový pracovník mít vliv na vaše zdraví, spánek, výživu, pohyb, aktivity? (Fyziologické potřeby)

Zajišťoval klíčový pracovník při setkáních pocit bezpečí? Probíhaly mezi Vámi důvěrné rozhovory? Požádal jste ho někdy o rozhovor o samotě? Dodržoval klíčový pracovník dohody, byl dochvilný, uměl držet slovo? (Potřeba bezpečí, jistoty).

Pomohl Vám třeba tím, že vám nabízel pobyty, kterých jste se mohl zúčastnit a rozšířit si tak okruh přátel? Podporoval Vás v tom? Byly situace, kdy jste se na něj obracel o pomoc? Pomohl Vám v těchto situacích? (Potřeba a lásky, sounáležitosti).

Měl jste pocit, že klíčový pracovník Vás bere vážně, že Vás respektuje, že s Vámi jedná jako rovný s rovným? Že respektuje to, co říkáte? Byla jeho reakce pro vás podporující? (Potřeba úcty, uznání, sebeúcta).

Pomohl Vám klíčový pracovník v situaci, kdy jste byl na něco sám a věřil tomu, že byste mohl jít dál, výš? Jak z Vašeho pohledu spolupráce s klíčovým pracovníkem ovlivnila Vaše stávající vztahy v práci, kamarády, přátele, mohla na to mít spolupráce nějaký vliv? (Potřeba sebeaktualizace, seberealizace).

Jaké ještě další potřeby Vám klíčový pracovník pomáhal naplňovat?

Příloha 2

Kódování:

Ukázka kategorií a subkategorí

Kategorie	Subkategorie	Kódy
Vztahy	Vztahový rámec	Vztah
		Blížkost
		Příbuzenství
		Kamarádi
		Neautonomie
		Komplikace
		Respekt
	Zkušenost	
	Očekávání	Náročnost
Pochopení		
Domov		
Ztráta		
Emoce	Samota	
	Zklamání	
	Zrada	
Zlost		

Příloha 3

Rozhovor dne 16.12.2021 s respondentkou 2:

Já: Když se řekne pěstounská péče, co vás první napadne?

Respondentka 2: První nějaká náhradovost rodičů, rodiny, nějakého zázemí, něco, co by dítěti mělo poskytnout, ať jako už citově dejme tomu nebo i tak nějak jako hmotně nahradit biologickou rodinu nebo biologický rodiče nebo vytvořit prostě dítěti domov, lásku, vytvořit nebo ujistit ho v tom, že to dítě tam bude mít zázemí, že se tam bude cítit bezpečně.

Já: A co ta vaše péče, co vás konkrétně vás napadne, když si vzpomenete?

Respondentka 2: Je to těžký, já to nechci srovnávat s tou svojí, kde jsem byla, tam to bylo úplně něco jinýho. A nevím, když bych chtěla dát dítě do pěstounské péče, nic bych o tom nevěděla, tak třeba dřív jsem si myslela, že jsou to fakt lidi, co to dítě budou brát jako svoje, že ho budou mít rádi, budou se mu věnovat, takový ty věci podporovat prostě v jeho aktivitách, nebo v tom, co ho baví.

Já: Dobře, děkuju. V jakém věku jste přišla do pěstounské péče a jak dlouho jste byla pěstounské rodině?

Respondentka 2: Přišla jsem tam ve třinácti a s tím, že jsem tam byla nějakých pět let, do sedmnácti.

Já: V sedmnácti jste odcházela?

Respondentka 2: Tři dny před osmnáctým narozeninama, takže skoro do osmnácti.

Já: Vzpomenete si na to, co jste v době, kdy jste byla v pěstounské rodině vnímala jako nejdůležitější?

Respondentka 2: Hmm, nejdůležitější asi nějak jako v mém případě to bylo po dejme tomu po nějaké traumatické události takže vlastně, v tu chvíli by mi přišlo jako nejdůležitější udělat pro to dítě všechno, aby se nějak jako snížilo riziko posttraumatické stresové poruchy nebo něčeho takovýho. Že to dítě si to neponese tolik do budoucna a nebude tím a nebo aby tím bylo ovlivněno co nejmíň.

Já: Co jste potřebovala v té rodině?

Respondentka 2: Od té neziskovky nebo od těch pěstounů?

Já: Teď třeba od těch pěstounů.

Respondentka 2: Od těch pěstounů všechno, co tam nebylo. Aby nám vlastně projevovali lásku, nebo to, že tam nejsme navíc, to, že nám kdykoliv s čímkoliv pomůžou, že nám budou oporou, že nás budou podporovat a že nám vytvoří jako ten domov a že se budou vlastně snažit minimalizovat tu ztrátu těch rodičů nebo tohle.

Já: Jakým způsobem mohl klíčový pracovník naplňovat fyziologické potřeby? To je třeba pohyb, aktivita, jestli tam něco, co mohl on ovlivnit v těch fyziologických potřebách, třeba je tam spánek, tak jako podpora, nevím, napadá mě, kdyby třeba vám ten klíčový pracovník pomohl rozdělit třeba pokoje, kdybyste nemohla spát, nebo jestli měl takovouhle váhu v té rodině, tak aby mohl něco takového změnit.

Respondentka 2: To určitě ne, protože si myslím, ten klíčový pracovník nebo vlastně ten dotyčný, co k nám jezdil, to bylo spíš jenom takový, že k nám přijel, jak se máte, jedna strana, jako my ty děti druhá strana, jak se máte vy, co holky, na ty pěstouny, takže to nemohl to nějakým způsobem ovlivnit, samozřejmě mohl třeba říct, že bylo by dobrý to udělat takhle a takhle, že pro holky by to bylo lepší asi takhle, ale v našem případě, to bylo tak, že si mysleli svoje, ti pěstouni vždycky bylo a všechno po jejich.

Já: Zajišťoval klíčový pracovník pocit bezpečí?

Respondentka 2: Na tu chvíli jo, jo že nám jako vesměs nemůžou nic udělat, nemůžou nám tam začít nadávat nebo tak, že je tam někdo cizí, před kterým jsme věděli že před ním si to oni nedovolí, ale nebylo to takový, že bysme v tom člověku měli oporu a mohli jsme mu říct, jak to doma opravdu doma je. Nebo třeba mohli, ale my jsme to tak necítili, protože vždycky když odjel, tak to bylo horší vesměs s tím, dám příklad: my jsme třeba nechtěli jezdit na chatu a teď už si nepamatuju, jestli to bylo tím s pracovníkem Rozumu a Citu nebo s OSPODačkou, ale nechtěli jsme s nima jezdit na chatu, protože ta pěstounka tam měla otce, který se k nám jako nechoval hezky, nadával nám a vůbec prostě, byla to samota a barák ošklivej, kde nebyla ani pořádná sprcha, bylo to na samotě u lesa, nikdo tam nebyl a jako my vlastně v pubertálním věku asi to má dítě potřebu těch kamarádů, v té době jsme ke kamarádům měli blíž než jako ke komukoliv jinému, takže nás vlastně odtrhovali od něčeho jako, co jsme vlastně v tu chvíli potřebovali, takže vlastně jsme řešili, to že tam jezdit nechceme, no a vím, že buď ta OSPDačka nebo ten pracovník tak to asi našli před těma pěstounama a když odjel, tak bylo akorát zle, že jsme si stěžovali, že nikam jezdit s nima nechceme a takhle.

Já: Probíhaly mezi vámi důvěrné rozhovory, mezi váma a klíčovým pracovníkem?
Ne?

Respondentka 2: Jako asi, když se nás asi zeptali, já už si to moc nepamatuju, ale vím, že vždycky jsme všechno odkývaly, že všechno je dobrý, nic se neděje.

Já: Požádala jste klíčového pracovníka někdy o rozhovor o samotě?

Respondentka 2: Jako, já jsem ani žádat nemusela, nebo nemusely jsme, protože vždycky jsme byli samy v pokoji se ségrou a vždycky pracovník přišel k nám, popovídal si s náma a pak si povídal s pěstounama, jako že odděleně, to nebylo, že bysme byli dohromady.

Já: Tady je to spíš myšlený na to, kdybyste měli nějaký problém a potřebovali byste to s ním probrat, ale k tomu tedy asi nedocházelo, ta důvěra tam nebyla až taková.

Já: Dodržoval klíčový pracovník dohody? Byl dochvilný, uměl držet slovo?

Respondentka 2: Jo, jako my jsme se s ním na ničem nedomlouvaly jo, v podstatě jo.

Já: Když řekl, že přijede, tak jestli přijel?

Respondentka 2: Jo, to jo.

Já: Pomohl vám klíčový pracovník s tím, že vám třeba nabízel pobyty pro pěstounské rodiny, kterých jste se mohli zúčastnit a tím třeba rozšířit okruh svých přátel?

Respondentka 2: Nabízeli nám něco takovýho, ale my jsme nikdy nechtěli jezdit, tak to bylo asi...nevím, jak pěstouni, ale my se ségrou ne.

Já: Podporoval vás v tom, abyste to třeba někdy zkusili jet na ty pobyty?

Respondentka 2: Jo, to určitě říkali jako že by to bylo fajn, co by se tam třeba všechno dělo, že jsou tam různé hry a společný aktivity, ale my jsme prostě nechtěly se ségrou jet.

Já: Byly situace kdy jste se na klíčového pracovníka obracela o pomoc?

Respondentka 2: Jo, na konci vlastně tý pěstounský péče, protože už jsme věděly, že nám vlastně nic nehrozí, to bylo těsně předtím, než jsme opustili tu pěstounskou rodinu, takže nebo vlastně poprvé jsem vlastně šla za sociální pracovnící, která vlastně na základě toho, že jsme jí řekly, že chceme odejít, tak ona kontaktovala vlastně paní z Rozumu a Cítu, co k nám jezdila a nějak takhle jako i my jsme si pak volali.

Já: A pomohla vám ?

Respondentka 2: Jo, jo.

Já: V té situaci, to byla docela důležitá situace mi to přijde teď.

Respondentka 2: Ono se to tam míchalo ten OSPOD, Rozum a Cit. Spíš tam už se řešila ségry strana, ségry péče, protože ta ještě není plnoletá, ale s tím, že já už jsem ty tři dny potom jsem už byla, takže už se vlastně jakoby řešilo problémy s těma pěstounama, kdy nám zadržovali osobní doklady a odmítali je vydat a odmítali nám vydat osobní věci.

Já: A v tom ta klíčová pracovnice zapracovala?

Respondentka 2: Víím, že spolupracovali s OSPOD.

Já: Jasně

Respondentka 2: Na té spolupráci na té to fungovalo.

Já: Měla jste pocit, že klíčový pracovník vás bere vážně? Že vás respektuje, že s vámi jedná jako rovný s rovným?

Respondentka 2: Ne. Spíš vždycky jsme měly pocit, teď můžu mluvit i za sestru, protože vždycky když jsme si povídaly, tak jsme měly stejný pocit a vlastně jsme i takový pocit i z pracovníků OSPOD, že vlastně dítěte se přijdou zeptat jak se má a že vlastně když bychom cokoliv řekly, tak se stejně nic nevyřeší a stejně se bude přihlížet k těm pěstounům a bude se jakoby jednat v jejich prospěch, ne v náš. Takže proto, i na základě tohodle jsme k nim neměly žádnou tu důvěru. A nic jako důvěrného jsme s nima neprobíraly.

Já: Takže další otázka je: Nerespektovali to co říkáte?

Respondentka 2: Já nevím, jak úplně, protože my jsme jim vlastně ani nic neříkaly, já nevím, to bylo asi hned na začátku, že fakt jsme řešily hlavně tu chatu a po té chatě už jsme neřešily skoro nic. Protože, když jsme jako řekly, neříkejte to prosím tetě, nebo to, tak když odjel, bylo zle, teta přišla a začala na nás ječet, jako že jsme si

stěžovaly a tohle přitom jsme toho pracovníka jsme žádaly, ať jako to těm pěstounům neříká nebo ať to prostě ať jim tohle neříká, nechceme aby si mysleli, že si stěžujeme, prostě víme, že pak by to bylo ještě horší než předtím.

Já: Byla reakce klíčového pracovníka pro vás podporující?

Respondentka 2: Hmmm, teď nevím, v jaký situaci.

Já: Myslím v průběhu toho doprovázení, tak podle toho, jak jste říkala, tak jako ze začátku ne, ale jako na tom konci?

Respondentka 2: Spíš až fakt ke konci, když jsme věděly, že u nich nebudeme, že už se nám nemůže nic stát, už nebude hůř, protože od nich budeme pryč a vlastně máme paní z OSPODu a toho pracovníka, který nám když to řeknu takhle že nám kryjou záda, že když by se něco stalo, že nám pomůžou a že na to jako nejsme úplně samy.

Já: Pomohl klíčový pracovník v situaci, kdy jste byla na něco sama a věřila, že byste mohla jít dál, nebo výš? Je to v takovém, jako v tom rozvojovém, třeba, že vám pomohli najít kroužky, nebo že vám pomohli najít střední školu, nebo jako v tomhleto směru, myslím.

Respondentka 2: No my jsme ani nikdy o nic takového nežádali, takže nám vlastně s ničím takovým pomáhat nemuseli, ale věřím, že kdybychom je požádaly tak by nám pomohli v tomhle ohledu jo.

Já: Jak z vašeho pohledu spolupráce s klíčovým pracovníkem ovlivnila vaše stávající vztahy? Je to myšlený, jestli to mohl být základ pro budoucí vztahy v práci, s kamarádama, jestli jako vám ukázali, jak ty vztahy mají vypadat, jestli to byla pevnost v těch vztazích, jestli to mohla ovlivnit ta doprovázející organizace tohleto?

Respondentka 2: Já si myslím, že úplně ne, že tam byl dejme tomu z naší strany, těch dětí, že tam nebyla ta důvěra, že tam byl takovým způsobem bojkot, jako že

jsme si s nima ani nechtěly moc komunikovat, nechtěly jsme vlastně říkat, co se děje, co se odehrává, co je špatně, co je dobře.

Já: Jaké ještě další potřeby vám klíčový pracovník pomohl naplňovat, jestli tam nějaký byly?

Respondentka 2: Jako, my jsme fakt opravdu měly pocit, že s nima opravdu mluvit nemůžeme, tak my jsme s nima nemluvily, byly jsme rádi vlastně, když odjeli.

Já: Jakou roli ve vašem životě hrál ten klíčový pracovník?

Respondentka 2: Tam se to právě vyvíjelo až ke konci jsem ho pociťovala, že je to jeden z lidí, který vedle sebe mám a na který se můžu obrátit a že to jsou prostě vzdělaní lidi, rozumí tomuto tématu, takže jako občas, když by byl nějaký problém i potom, že by věděli, že třeba mají různé kontakty na kohokoliv jako v tomhle okruhu jako i po ukončení pěstounské péče.

Já: Takže nějaký vztah tam musel být navázaný, když jste tomu věřila?

Respondentka 2: Jo, to jo, ale až ke konci, ale to už jsme právě neřešili tolik ty pěstouny, ale s B.H. ale pak jsme si sedly až jako na konci a řekly jsme si, jaké to tam bylo, že to bylo takový a takový, ale to jsem už od nich byla pryč a věděla jsem, že mi nic nehrozí a můžu mluvit.

Já: Že o tom můžete mluvit bezpečně?

Respondentka 2: Jo. Konečně.

Já: V čem dalším byl pro vás ještě důležitý, napadá vás ještě něco mimo ty následné péče, a mimo toho teda, co jste říkala o tom závěru.

Respondentka 2: Bohužel asi ne, protože my jsme vlastně neměly ani v pěstounský péči neměly žádný bližší vztah, nebo něco takového, my jsme jim nedůvěřovali.

Já: Děkuji za rozhovor.

Posudek vedoucího bakalářské práce na Pražské vysoké škole psychosociálních studií

Jméno a příjmení studenta/-tky: **Alice Kunešová**

Obor studia: **SPBp - Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii (Bc.)**

Název práce: **Naplnění potřeb dětí v pěstounské péči**

Vedoucí práce: **Mgr. Kateřina Hejnová, Ph.D.**

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): **51**

Počet stránek příloh: **10**

Počet titulů v seznamu literatury: **38**

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

	1			
--	---	--	--	--

Oborová přílenavost tématu

	1			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

		2		
--	--	---	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření

		2		
--	--	---	--	--

(respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

Práce s odbornou literaturou a prameny

		2		
--	--	---	--	--

(citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

Formální zpracování

		2		
--	--	---	--	--

(jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

		2		
--	--	---	--	--

Využití výzkumných empirických metod

		2		
--	--	---	--	--

Využití praktických zkušeností

	1			
--	---	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice

	1			
--	---	--	--	--

(samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

Naplnění cílů práce

		2		
--	--	---	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

	1			
--	---	--	--	--

Návaznost kapitol a subkapitol

		2		
--	--	---	--	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

		2		
--	--	---	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce

		2		
--	--	---	--	--

(publikace, referáty, apod.)

* nehodící se škrtněte

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

1. Zhodnoťte prosím stručně naplnění či nenaplnění cíle bakalářské práce a zodpovězte hlavní výzkumnou otázku.
2. Jak by dle Vás (s přihlédnutím k výsledkům Vaší bakalářské práce) měla ideálně probíhat spolupráce doprovázející organizace a dítěte (dospívajícího) v pěstounské péči?

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Předložená bakalářská práce se věnuje problematice naplňování potřeb dětí v pěstounské péči, což je téma nesmírně důležité a s ohledem na probíhající deinstitucionalizaci ústavní péče pro děti značně aktuální. Práce je standardně dělena na teoretickou a praktickou část.

V teoretické části práce autorka vymezuje pojmy jako náhradní rodinná péče či pěstounská péče a na základě rešerše dostupné tuzemské literatury a jednoho zahraničního zdroje se věnuje také potřebám dětí v pěstounské péči (optikou různých autorů) a mapuje činnost doprovázejících organizací, na jejichž roli při naplňování potřeb dětí se práce zaměřuje především. Práce se opírá dominantně o domácí zdroje. Jejich výčet je úctyhodný a je znát, že autorka má v tématu a dostupných zdrojích dobrý přehled.

Praktická část navazuje na část teoretickou, když autorka vymezuje hlavní cíl výzkumu takto: zjistit, jak doprovázející organizace naplňuje potřeby dětí v pěstounské péči. V rámci konceptualizace zvolila autorka jako východisko dělení potřeb podle Maslowa. Autorka provedla polostrukturované rozhovory s pěti respondenty, mladými dospělými ve věku 18 až 20 let, kteří prošli pěstounskou péčí a byli v době svého dospívání v kontaktu s doprovázející organizací. Autorka správně volila pouze respondenty, kteří byli v pěstounské péči po novele zákona o sociálně právní ochraně dětí, tedy měli doprovázející organizaci. Metoda zpracování dat v podobě transkripce a otevřeného kódování se jeví jako vhodná, autorka se snažila pojmenovat zásadní témata a rozčlenit je do kategorií dle potřeb.

Po jazykové stránce je nutno poznamenat, že je text místy obtížně srozumitelný, s četnými gramatickými chybami nebo překlepy. Zatímco v některých částech svědčí použitý jazyk o odborných znalostech autorky, v některých místech působí příliš formálně. Grafická úprava by také mohla být preciznější. Řazení kapitol je logické, jejich provázanost v textu by však mohla být důkladnější (aby čtenář porozuměl tomu, proč se autorka věnuje danému tématu právě v tomto bodě bakalářské práce). Některá tvrzení v teoretické i praktické části práce by si zasloužila citovat, některá předpokládají určité předporozumění čtenáře v tématu. Dílčí shrnutí v praktické části někdy nevyznívají dostatečně podloženě - mimo jiné proto, že jednotlivé kategorie nejsou popsány dostatečně obsáhle a závěry v dílčím shrnutí pak nemají oporu v uvedených datech a vyznívají spíše jako generalizování. Z pohledu čtenáře bych také ocenila v závěru metodologické části zhodnocení naplnění cíle práce a přehledné a důkladné zodpovězení hlavní výzkumné otázky. Zjištění autorky by rovněž bylo vhodné doplnit srovnáním s tím, co k danému uvádějí odborné zdroje.

Navzdory výše uvedeným dílčím nedostatkům se nicméně domnívám, že předložená práce přináší dobrý vhled do problematiky naplňování potřeb dětí v pěstounské péči a jejich spolupráce s klíčovými pracovníky doprovázejících organizací, a splňuje požadavky kladené na bakalářskou práci. V návaznosti na průběh obhajoby navrhuji hodnocení velmi dobře.

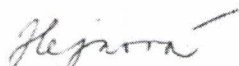
Doporučení k obhajobě:

Doporučuji

Navrhovaná klasifikace:

Velmi dobře

Datum, podpis: 20. 5. 2022

* nehodící se škrtněte

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

**Posudek oponenta bakalářské práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studentky: Alice Kunešová
 Obor studia: Sociální politika a sociální práce
 Název práce: Naplňování potřeb dětí v pěstounské péči
 Oponent práce: Mgr. Barbara Kostelacová

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 52
 Počet stránek příloh: 10
 Počet titulů v seznamu literatury: 37

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Oborová příléhavost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

		x		
--	--	---	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

		x		
--	--	---	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

	x			
--	---	--	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

	x			
--	---	--	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

	x			
--	---	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

	x			
--	---	--	--	--

Využití praktických zkušeností

		x		
--	--	---	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

x				
---	--	--	--	--

Naplnění cílů práce

	x			
--	---	--	--	--

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

Vyváženost teoretické a praktické části
v daném tématu

		x		
--	--	---	--	--

Návaznost kapitol a subkapitol

	x			
--	---	--	--	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost
výsledků v praxi

		x		
--	--	---	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce
(publikace, referáty, apod.)

		x		
--	--	---	--	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

1. Jaký praktický přínos má vaše práce?
2. Co byste z dnešního pohledu ve svém výzkumu případně udělala jinak?

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Autorka se v souladu se studovaným oborem a svou osobní zkušeností z praxe ve své bakalářské práci zabývá tematikou naplňování potřeb dětí v pěstounské péči.

Teoretická část přehledným způsobem zpracovává problematiku pěstounské péče v systému náhradní rodinné péče v ČR, dále se zaměřuje na potřeby dětí v pěstounské péči a ve třetí kapitole představuje fungování doprovázejících organizací a roli klíčového pracovníka v procesu doprovázení. Celkový koncept teoretické části představuje dobře myšlenkově vystavěný a logicky ucelený rámec. Autorka dokládá svou dovednost orientace v odborných pramenech a schopnost správného užití citací. Vychází přitom z dostatečně bohaté širší zdrojů v literatuře, ze zahraniční literatury je však uveden pouze jeden titul.

Metodologická část je rovněž zpracována pečlivým způsobem. Autorka si klade za cíl získat informace o tom, jak klíčoví pracovníci naplňují potřeby dětí v pěstounské péči a formuluje výzkumné otázky. Pro svůj výzkum zvolila kvalitativní design a v metodologickém úvodu popisuje proces výzkumného šetření. Určitým nedostatkem je absence názvu a popisu metody analýzy dat. Výsledky analýzy dat získaných polostrukturovanými rozhovory s pěti respondenty jsou předloženy v samostatné kapitole, která zodpovídá výzkumné otázky. Poněkud vágně a nejasně vyznívá subkapitola 4.6.3, která vychází z nevhodně formulované otázky „Jak klíčový pracovník naplňuje potřebu lásky dětí v pěstounské péči?“ Autorka uvádí, že rozhovory s respondenty trvaly 20 – 30 min, což je pro výzkumný účel příliš krátká doba. Zcela chybí diskuse, která by měla být součástí výzkumného šetření.

Formální stránka práce je v pořádku až na absenci samostatného číslování stránek příloh. Po stylistické a gramatické stránce práce vykazuje mnohé nedostatky (např. úvodní věta kapitoly 2, dále interpunkce a hrubé gramatické chyby v textu).

Přes uvedené výtky lze považovat práci za poměrně zdařilou a poctivě zpracovanou.

Doporučení k obhajobě: doporučuji

Navrhovaná klasifikace: 1 - 2

Datum, podpis:

24.5.2022

